

Th.L. van Berkel

DE LAND- EN TUINBOUW IN AMSTELLAND

Een gebied aan de zuidoostelijke rand van Amsterdam

Mededeling No. 293

SIGN: L27-293
EX. NO: C
MLV:

Oktober 1983

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
Afdeling Structuuronderzoek
Conradkade 175 - 2517 CL Den Haag
Postbus 29703 - 2502 LS Den Haag
Telefoon 070 - 614161

Prijs f 13,50

REFERAAT

DE LAND- EN TUINBOUW IN AMSTELLAND

Berkel, Th.L. van

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1983

54 pag., tab., krt.

Beschrijving van de structuur van de landbouw in een toekomstig landinrichtingsgebied van ca. 4300 ha, gelegen in de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel.

De landbouw in een gedeelte van dit gebied wordt beïnvloed door de nabijheid van de stad. Er bestaan plannen om een aanzienlijk deel van het gebied in te richten voor openluchtrecreatie. De voornaamste ontwikkelingen zijn: een snelle vermindering van cultuurgrond en bedrijven, achterblijven van de bedrijfsomvang en weinig modernisering van de bedrijven in de gebieden die het dichtst bij de stad liggen.

Stadrandzone/Landinrichting/Structuur van de landbouw/Noord-Holland

INHOUD

	Blz.
INLEIDING	5
1. BESCHRIJVING VAN HET GEBIED	7
1.1 Ligging	7
1.2 Ruimtelijke ordening	7
2. BEDRIJVEN EN ARBEIDSKRACHTEN	15
2.1 Aantal bedrijven	15
2.2 Het type van de bedrijven	17
2.3 Arbeidskrachten, leeftijd van de bedrijfshoofden en bedrijfsopvolging	17
3. DE CULTUURGROND	20
3.1 De oppervlakte van hoofdberoeps- en nevenbedrijven	20
3.2 Het grondverkeer	22
3.3 Rechtsvorm van grondgebruik	23
3.4 Produktieomstandigheden	23
4. PRODUKTIEPATROON EN PRODUKTIETAKKEN	27
4.1 De produktietakken	27
4.1.1 De rundveehouderij	27
4.1.2 De tuinbouw	30
4.1.3 De intensieve veehouderij	30
4.2 De samenstelling van de produktieomvang uitgedrukt in sbe	30
4.3 De omvang van de bedrijven	31
5. BEDRIJFSECONOMISCHE BESCHOUWING	33
5.1 De rundveehouderij	33
5.2 De economische betekenis van de land- en tuinbouw in het gebied	34
6. DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING VAN DE LANDBOUW IN AMSTELLAND	36
6.1 Inleiding	36
6.2 Het aantal hoofdberoepsbedrijven	36
6.3 De verwachte ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond	37
6.4 De ontwikkeling in de produktietakken	39
6.4.1 De rundveehouderij	39
6.4.2 De tuinbouw en de intensieve veehouderij	40
6.4.3 De omvang van de produktietakken uitgedrukt in sbe	40
SAMENVATTING	42
ENKELE SLOTOPMERKINGEN	45
BIJLAGEN	47
LITERATUUR	54

INLEIDING

Ten behoeve van de voorbereiding van het landinrichtingsproject "Amstelland" heeft de Landinrichtingsdienst aan het Landbouw-Economisch Instituut verzocht een onderzoek in te stellen naar het functioneren van de landbouw in deze regio. Het doel van het onderzoek is om basisinformatie te verschaffen voor het op te stellen Landbouwstructuuradvies. In het Landbouwstructuuradvies worden de wensen van de land- en tuinbouw ten aanzien van de inrichting van het gebied geformuleerd. Deze wensen moeten uiteraard gebaseerd zijn op het functioneren van de land- en tuinbouw in het gebied en de knelpunten die zich hierbij voordoen.

Allereerst worden de plannen op het gebied van de ruimtelijke ordening behandeld (streekplan, recreatieplan). Deze zijn van grote invloed op de toekomstige ontwikkeling van de landbouw. Vervolgens wordt ingegaan op de belangrijkste elementen van de agrarische structuur zoals aantal bedrijven en arbeidskrachten, cultuurgrond en produktiepatroon. In de hoofdstukken 2, 3 en 4 wordt een analyse gemaakt van de ontwikkelingen in deze aspecten in de afgelopen jaren, in hoofdstuk 6 wordt een beeld van de toekomst gegeven. Hoofdstuk 5 bevat een globale oriëntatie op de bedrijfsresultaten en de economische betekenis van de in het gebied voorkomende agrarische produktietakken.

1. BESCHRIJVING VAN HET GEBIED

1.1 Ligging

Het landinrichtingsgebied Amstelland ligt ten zuidoosten van Amsterdam. Het beslaat gronden behorende tot de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel. De grens van het gebied verloopt uiterst grillig (zie kaart). Het gebied bestaat in feite uit twee gedeelten, die door de Bijlmermeer worden gescheiden. Verder is in het westelijk gedeelte de woonkern Ouderkerk aan de Amstel niet in het gebied opgenomen en in het oostelijk gedeelte de bebouwing van Driemond.

Het gebied is ca. 4300 ha groot, waarvan bij benadering 60% in gebruik is als cultuurgrond. De overige oppervlakte wordt ingenomen door sportparken, plas- sen, rijkswegen, verkeerspleinen, bebouwing, e.d.

Door het gebied lopen veel verbindingswegen. Dit zijn ondermeer de A2 (Amsterdam-Utrecht), de A1 (Amsterdam-Amersfoort) en de A9 (Haarlem-Amsterdam). Verder liggen in of aan de rand van het gebied een aantal waterwegen namelijk de Amstel, Amstel-Drehtkanaal, Oude Waver, Bullewijk, Holendrecht, Gein, Gaasp, Diem en Amsterdam-Rijnkanaal. Voorts wordt het gebied doorsneden door de spoor- lijn Amsterdam-Bussum, ook de spoorlijn Amsterdam-Utrecht loopt een stukje door het gebied.

De cultuurgrond, die vrijwel geheel als grasland wordt gebruikt, ligt in een groot aantal polders waarvan de Polder de Rondehoep de grootste eenheid vormt.

De bodem van het gebied bestaat voornamelijk uit veengronden terwijl in het oosten plaatselijk kleigronden voorkomen. De hoogteligging varieert globaal van 1,50 m beneden NAP in het oosten tot 2,20 m beneden NAP in het westen, plaatselijk ligt het maaiveld op ruim 4 meter beneden NAP.

Het landinrichtingsgebied heeft ongeveer dezelfde grens 1) als die van het werkgebied van de Stichting Groengebied Amstelland, een stichting waarin de 4 bovengenoemde gemeenten voor dit gebied samenwerken. Door deze stichting is een basisplan voor de openluchtrecreatie (1980) voor dit gebied opgesteld. In dit basisplan wordt ervan uitgegaan dat op korte en middellange termijn een aanzien- lijke oppervlakte grond in het gebied (+ 635 ha) wordt ingericht voor intensieve recreatie. Ruim viervijfde van deze grond is al eigendom van de gemeenten, maar voornamelijk nog in gebruik bij agrariërs (bron: B.B.L.).

1.2 Ruimtelijke ordening

Plannen op nationaal niveau

Ten aanzien van de ruimtelijke ordening zijn voor "Amstelland" vele plan- nen, nota's en dergelijke van belang.

Op landelijk niveau zijn de ideeën over de gewenste ontwikkeling neergelegd in de "Verstedelijkingsnota" (regeringsbeslissing 1977) en in de "Nota Lande- lijke Gebieden" (regeringsbeslissing 1979). Tegelijk met deze delen is zowel een Structuurschets voor de Verstedelijking als een Structuurschets voor de Landelijke gebieden verschenen. Tevens zijn er nog diverse structuurnota's zo- als voor de Landinrichting, voor de Openluchtrecreatie, voor Natuur- en Land- schapsbehoud, e.a.

Eén van de beleidslijnen in de Verstedelijkingsnota, van belang voor Amstelland, is de wens van de regering om het dreigende aaneengroeien van de

1) Het gebied rond de Gaasperplas valt buiten het landinrichtingsgebied en behoort wel tot het basisplangebied, dit is + 200 ha.

steden in de Randstad tot staan te brengen. Recentelijk is Amstelland door de regering aangewezen als onderdeel van het bufferzonegebied Bijlmer-Bussum 1).

In de Nota Landelijke Gebieden en de daarbij behorende Structuurschets van de Landelijke Gebieden wordt Amstelland gerekend tot de "gebieden met afwisselend landbouw, natuur en andere functies in grotere ruimtelijke eenheden" (zone B). Tevens behoort het gebied tot de "gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer" (zone E). Voor deze laatste gebieden is het beleid gericht op:

- het ontwikkelen van een veelzijdige structuur;
- het vrijwaren van stedelijke druk van de uit oogpunt van natuur en landbouw waardevolle gebieden;
- het vergroten van de mogelijkheden voor de openluchtrecreatie;
- het tot stand brengen van een randstedelijke groenstructuur. Binnen dit kader worden de intensieve vormen van recreatie dicht bij de steden tot stand gebracht.

In het beleidsvoornemen van het "Structuurschema voor de Landinrichting" (1981) behoort Amstelland tot de gebieden die, ingevolge provinciale voorstellen tot plaatsing op het voorbereidingsschema, in aanmerking komen voor herinrichting of ruilverkaveling. De inrichtingsbehoefte doet zich met name voor vanuit de verstedelijking en daarmee samenhangend vanuit de behoefte aan inpassing van recreatievoorzieningen, alsmede vanuit de behoefte aan versterking van de land- en tuinbouw. Ook ten aanzien van de landschapsbouw bestaat behoefte aan inrichtingsmaatregelen.

Het beleidsvoornemen van het Structuurschema voor de Openluchtrecreatie is gericht op de aanleg van recreatiegebieden, o.a. in Amstelland. Een en ander zal geschieden in het kader van de ontwikkeling van de Randstadgroenstructuur en in samenhang met het verstedelijkingsbeleid en het bufferzonebeleid. De rijksoverheid heeft het voornemen het grootste deel van de kosten (90%) hiervan voor haar rekening te nemen.

Het Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud bevat beleidsvoornemens die, wat Amstelland betreft, bestaan uit instandhouding van historische buitenplaatsen (langs de Amstel). Volgens kaarten in dit schema zijn sommige delen van Amstelland belangrijke weidevogel- en ganzengebieden.

Plannen op regionaal en lokaal niveau

Voor Amstelland is het "Streekplan voor het Amsterdam-Noordzeekanaalgebied" (rechtskracht verkregen in 1980) van belang. In de paragraaf "Beschrijving van het plan per deelgebied" staat, dat mede ten behoeve van de Amsterdamse bevolking door de Stichting Groengebied Amstelland voor een gebied van circa 3000 ha 2), ten zuidoosten van de stad Amsterdam een basisplan wordt opgesteld. In dit plan zullen de agrarische en de recreatieve functie naast functies gericht op natuur- en landschapsbehoud worden geïntegreerd.

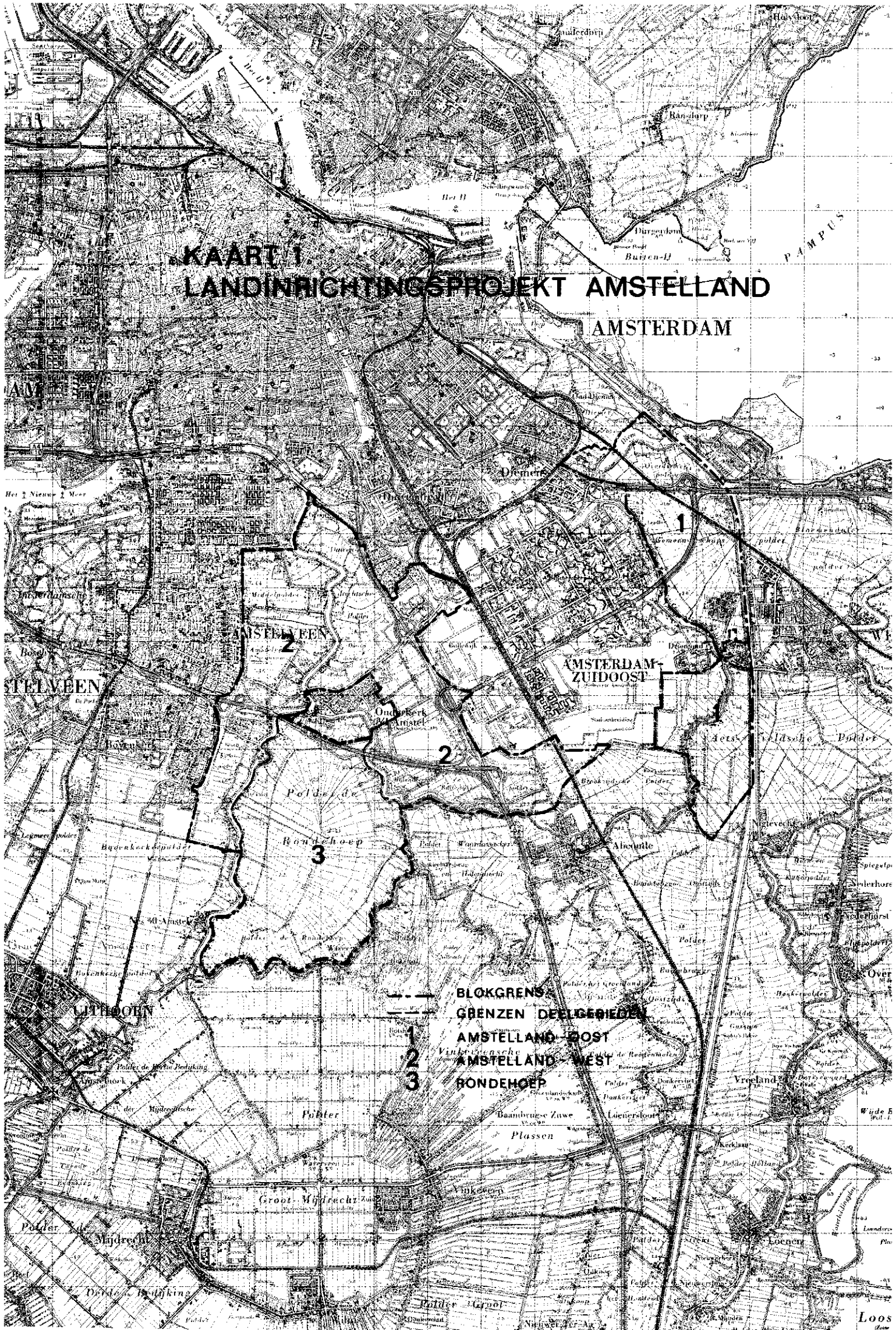
Van grote visuele en ruimtelijke waarde is, volgens het streekplan, het weidegebied ten zuiden en zuidoosten van Amsterdam: de Bovenkerkerpolder, Polder de Rondehoep, het gebied met de veenstromen Gein, Gaasp en Holendrecht. Het laatste gebied is vanwege de kleinschaligheid bijzonder gevoelig voor storende elementen. De Polder de Rondehoep is het grootst aaneengesloten veehouderijgebied in Noord-Holland ten zuiden van het Noordzeekanaal.

Verder staat voor Amstelland in het streekplan: plaatselijk ware kavelruil te overwegen. Het beleid van het provinciaal bestuur is er op gericht nieuwe vestigingen van intensieve veehouderij en kasculturen om landschappelijke redenen te voorkomen.

Het streekplan is voor dit gebied nader uitgewerkt in het "Uitwerkingsplan ex artikel 4, lid 8a W.R.O. voor Amstelland" (juli 1982, vastgesteld door G.S.). De begrenzing van deze uitwerking is gelijk aan die waarvoor het "Basisplan Am-

- 1) Bron: "Landinrichtingsproject" Amstelland. "Overzicht van de planologische visies ten aanzien van het gebied Amstelland". Landinrichtingsdienst, rapport nummer 82-10-Vermey (stagiair).
- 2) Volgens het "Uitwerkingsplan ex artikel 4, lid 8a W.R.O. voor Amstelland is dit circa 4500 ha.

KAART I LANDINRICHTINGSPROJEKT AMSTELLAND AMSTERDAM

AMSTERDAM
ZUIDOOST

AMSTELVEEN

--- BLOKGRENSEN
--- GRENZEN DEELGEBIEDEN
1 AMSTERDAM ZUIDOOST
2 AMSTELVEEN
3 RONDEHOEP

LITHOORN

Loos

stelland" (1980) is opgesteld 1). Voor zover het basisplan en de uitwerking van het streekplan met elkaar overeenkomen kan het basisplan dienen als hulp bij het opstellen van bestemmingsplannen. Formeel zijn echter streekplan en streekplan-uitwerkingen leidraad bij de goedkeuring van bestemmingsplannen.

In de uitwerking van het streekplan staat dat het beleid van het provinciaal bestuur er op gericht is dat Amstelland een open gebied blijft waarin verschillende functies met elkaar zijn verweven. Voor dit gebied betekent verweving onder andere dat behoud en ontwikkeling van het landschap, het beheer van de natuurlijke waarden en het ontwikkelen van de recreatieve functie zoveel mogelijk moet plaatsvinden in harmonie met de agrarische functie. Een sterke agrarische functie dient niet alleen de belangen van de agrariërs, maar vormt tevens een tegenwicht tegen verpaupering, verwaarlozing en oneigelijk gebruik van het landbouwgebied. De druk van de recreatie is echter zo groot dat grond aan het agrarisch gebruik onttrokken zal worden voor recreatievoorzieningen in de openlucht. Deze nieuwe voorzieningen moeten zo dicht mogelijk bij de stedelijke bebouwing worden gesitueerd. Maatregelen ten behoeve van recreatief medegebruik van het landbouwgebied door wandelaars en fietsers mogen de agrarische bedrijfsvoering niet belemmeren en zo weinig mogelijk afbreuk doen aan het rustige karakter van het gebied.

Uit het uitwerkingsplan blijkt verder dat het grootste deel van Amstelland is aangewezen als agrarisch gebied. Daarnaast is aan de randen van het gebied, rond de Bijlmermeer en bij Amstelveen (zie kaart), echter een aanzienlijke oppervlakte aangewezen om in te richten voor de openluchtrecreatie.

De ontwikkelingen van landschap en natuur dienen volgens het provinciaal bestuur afgestemd te zijn op de eigenschappen van het bestaande polderlandschap. Daartoe is het open houden van omvangrijke delen van het gebied van belang. Voor de Polder de Rondehoep dient rekening gehouden te worden met de mogelijkheid dat, in het kader van de Relatienota, een deel hiervan als beheersgebied wordt aangewezen. Het is totaal onzeker om welke oppervlakte dit gaat. Verder zullen ook de natuurlijke en landschappelijke aspecten van polders als Gein- en Gaasperpolder en de Gemeenschapspolder in het kader van bestemmingsplannen aandacht moeten krijgen. Uitgangspunt daarbij is, dat deze aspecten een recreatieve betekenis vervullen.

Voor het landinrichtingsgebied Amstelland zijn veel bestemmingsplannen van belang. Een overzicht hiervan geeft bijlage 2. Hierbij zij opgemerkt dat een groot gedeelte van deze plannen vrij oud is en derhalve nog niet aangepast aan de visies neergelegd in de streekplanuitwerking van 1982.

Recreatie

In de streekplanuitwerking (1982) staat ten aanzien van de recreatie: "Behoefteramingen die in het kader van het basisplan Amstelland zijn opgesteld wijzen op de noodzaak voor de aanleg van voorzieningen voor de openluchtrecreatie. In de streekplanperiode (tot 1990) moet worden gerekend op een uitbreiding van deze voorzieningen met ongeveer 750 ha. Daarbij zal de nadruk liggen op het creëren van voorzieningen voor de vrije recreatie (ca. 600 ha) terwijl ca. 150 ha nodig zal zijn voor sportvelden en volkstuinten". Eerder is opgemerkt dat deze nieuwe voorzieningen zo dicht mogelijk langs de rand van de stedelijke bebouwing moeten worden gesitueerd.

Het landinrichtingsgebied Amstelland komt niet geheel overeen met de streekplanuitwerking van het basisplangebied. Zo valt in het zuidoosten de Gaasperplas en omgeving buiten het landinrichtingsgebied. Dit betreft volgens het basisplan een oppervlakte van 115 ha. In het landinrichtingsgebied zullen, uitgaande van de situatie begin 1980, de recreatieve voorzieningen tot 1990 dus met 635 ha worden uitgebreid.

1) In opdracht van de Stichting Groengebied Amstelland, een stichting waarin de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Ouder-Amstel en Diemen voor dit gebied samenwerken.

2. BEDRIJVEN EN ARBEIDSKRACHTEN

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de recente ontwikkeling van het aantal bedrijven en bedrijfshoofden, de leeftijd van de bedrijfshoofden en het aantal personen dat op de bedrijven werkzaam is. Tevens wordt de opvolgingssituatie bezien. Verder komt het bedrijfstype aan de orde.

In de beschrijving wordt onderscheid gemaakt in drie deelgebieden. Met Amstelland-Oost wordt het gebied tussen de Bijlmermeer en het Amsterdam-Rijnkanaal aangeduid. Het gebied tussen Amstelveen en de Bijlmermeer is Amstelland-West genoemd. Het derde deelgebied is de Polder de Rondehoep.

2.1 Aantal bedrijven

In 1981 waren er in Amstelland 175 agrarische bedrijven met 2424 ha cultuurgrond 1). Deze bedrijven waren voor 64% hoofdberoepsbedrijven en voor 36% nevenbedrijven. Het aantal nevenbedrijven is vrij groot hoewel relatief kleiner dan in het randstedelijk gebied Groenraven (43% in 1980) 2).

De bedrijfshoofden op de hoofdberoepsbedrijven werken veelal uitsluitend op het eigen bedrijf; 19% heeft een nevenberoep wat doorgaans agrarisch verwant is zoals veehandel, agrarisch loonwerk, afzet tuinbouwprodukten e.a. Nevenactiviteiten die verband houden met recreatie komen weinig voor, evenmin verkoop van land- en tuinbouwprodukten aan huis.

Tabel 2.1 Aantal bedrijven naar beroepsgroep

	1976	1981
Hoofdberoepsbedrijven	142	112
Nevenbedrijven	56	63
Alle bedrijven	198	175

De nevenbedrijven vormen een heterogene groep. De bedrijfshoofden van deze bedrijven worden onderscheiden in tot de actieve beroepsbevolking behorenden (C-beroepsgroep) en niet meer tot de actieve beroepsbevolking behorenden (D-beroepsgroep) 1). De beroepen van de werkenden met tevens een agrarisch nevenbedrijf vormen een breed samengesteld scala waarvan een belangrijk gedeelte geen agrarische binding heeft. De D-bedrijfshoofden zijn voornamelijk voormalige boeren; in 1981 waren er 34 D-bedrijven (en 1 S-bedrijf).

Tabel 2.2 Beroep van de C-geregistreeerden in 1981

Beroep of bezigheid	Aantal
1. Agrarisch loonwerk/tuinarbeider	7
2. Winkelier/handelaar exclusief 3	5
3. Veehandelaar	4
4. Gemeente-/rijksambtenaar	3
5. Chauffeur/transportbedrijf	3
6. Overige beroepen	6
Totaal	28

1) Zie voor begripsomschrijving bijlage 1.

2) "De land- en tuinbouw in Groenraven", LEI-publikatie 2.154, 1982.

In de deelgebieden loopt het percentage nevenbedrijven sterk uiteen. Het vrij hoge gemiddelde voor Amstelland is vooral het gevolg van veel nevenbedrijven in Amstelland-Oost (46%) en Amstelland-West (40%). In Rondehoep zijn betrekkelijk weinig nevenbedrijven (22%).

Het totale aantal bedrijven nam de afgelopen 5 jaar af van 198 tot 175 of met gemiddeld 2,4% per jaar. Dit tempo wijkt weinig af van dat in Noord-Holland (2,9%) en in Nederland (2,2%).

Het aantal hoofdberoepsbedrijven is verminderd, het aantal nevenbedrijven nam toe. Dit kwam doordat het merendeel van de bedrijfshoofden van hoofdberoepsbedrijven die gingen rusten of een ander beroep kozen hun bedrijf in verkleinde vorm aanhiielden en dus overgingen van de groep hoofdberoepsbedrijven naar de nevenbedrijven.

Tabel 2.3 Verandering in het aantal hoofdberoeps- en nevenbedrijven

	Hoofdberoepsbedrijven	Nevenbedrijven
Aantal bedrijven in 1976	142	56
Afgenomen: opgeheven	-12	-22
naar andere beroepsgroep	-20	-
Toegenomen: gesticht (c.q. boven telgrens gekomen)	+ 2	+ 9
uit andere beroepsgroep	-	+20
Aantal bedrijven in 1981	112	63

Het aantal hoofdberoepsbedrijven nam dus met 30 af of met 4,6% per jaar; deze vermindering was aanzienlijk sneller dan in Noord-Holland (ca. 3%). In de deelgebieden was de gemiddelde jaarlijkse vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Amstelland-Oost (7,8%) aanzienlijk sneller dan in Rondehoep (4,2%) en in Amstelland-West (3,4%). De planologische invloeden waren de afgelopen 5 jaar in Amstelland-Oost (wegaanleg) kennelijk van meer betekenis dan in de andere deelgebieden.

De vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven in Amstelland was vooral het gevolg van het ontbreken van een opvolger op bedrijven waar het bedrijfshoofd het beroep beëindigde door leeftijd (= beroepsbeëindiging), verder van beroepsverandering en van diverse andere oorzaken. Van de 30 bedrijven waarop het bedrijfshoofd zijn beroep beëindigde door leeftijd is een derde door een opvolger overgenomen en als hoofdberoepsbedrijf voortgezet. Een belangrijke oorzaak van de beperkte belangstelling voor bedrijfsovername is dat er in grote gedeelten van het gebied geen perspectief voor de landbouw is in verband met recreatieplannen. De bedrijven die, na beëindiging van het beroep vanwege leeftijd, niet werden voortgezet waren gemiddeld een derde kleiner dan de voortgezette bedrijven (gemiddeld 12,3 ha tegen 16,5 ha en 92 sbe tegen 123 sbe).

Tabel 2.4 De mutaties op de hoofdberoepsbedrijven naar oorzaak en gevolg

Mutatie-oorzaak	Totaal aantal	Voortgezet als		Aantal opgeheven
		hoofdberoepsbedrijf	nevenbedrijf	
Beroepsbeëindiging	30	10 x)	14	6
Beroepsverandering	8	1	4	3
Overige oorzaken	6	1	2	3
Totaal	44	12	20	12

x) Waarvan 8 voortgezet door een (schoon-) zoon.

Er zijn 8 bedrijfshoofden van beroep veranderd en 7 van hun bedrijven zijn of als nevenbedrijf voortgezet of opgeheven en dus als hoofdberoepsbedrijf verdwenen. Gerekend over alle bedrijven was de beroepsverandering 1% per jaar, dit komt overeen met het gemiddelde van de provincie. Voor een tweetal gevallen was de planologische situatie als directe oorzaak van beroepsverandering te onderkennen. De overige oorzaken hebben deels ook te maken met het geringe perspectief van de landbouw in het gebied. Zo zijn er door overige oorzaken 3 bedrijven opgeheven doordat men elders in het land een bedrijf heeft aanvaard.

2.2 Het type van de bedrijven

Uit ruimtelijk oogpunt is het van belang bedrijfstypen te onderscheiden. Per bedrijfstype worden verschillende ruimtelijke voorwaarden (b.v. met betrekking tot de gebouwen, de verkaveling of de inrichting van het gebied) gesteld om goed te kunnen functioneren. Gezien de uniformiteit van de bedrijfsvoering kan worden volstaan met 3 bedrijfstypen 1).

Tabel 2.5 Aantal bedrijven naar bedrijfstype

	Hoofdberoepsbedrijven		Nevenbedrijven	
	1976	1981	1976	1981
Rundveebedrijven	126	100	44	53
Glastuinbouwbedrijven	12	8	4	2
Overige bedrijven	4	4	8	8
Totaal	142	112	56	63

De hoofdberoepsbedrijven zijn voornamelijk "rundveebedrijven" (89%) met daarnaast "glastuinbouwbedrijven" (7%). De nevenbedrijven zijn ook voornamelijk "rundveebedrijven" (84%) en verder vooral "overige bedrijven" (13%). De afgelopen 5 jaar nam bij de hoofdberoepsbedrijven het aantal "rundveebedrijven" en "glastuinbouwbedrijven" af. Bij de nevenbedrijven nam het aantal "rundveebedrijven" toe doordat voorheen hoofdberoepsbedrijven in de groep nevenbedrijven terecht kwamen omdat bedrijfshoofden van beroep veranderden of gingen rusten.

Wat de deelgebieden betreft zij opgemerkt dat bijna alle "glastuinbouwbedrijven" en "overige bedrijven" in Amstelland-West liggen.

2.3 Arbeidskrachten, leeftijd van de bedrijfshoofden en bedrijfsopvolging

In 1981 werkten op de 112 hoofdberoepsbedrijven 157 vaste mannelijke arbeidskrachten 2). Het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten verminderde de afgelopen 5 jaar bijna even snel als het aantal hoofdberoepsbedrijven. Het valt op dat ondanks de vermindering van het aantal bedrijven het aantal meewerkende zoons gelijk bleef.

De gemiddelde vaste mannelijke arbeidsbezetting van 1,4 man per bedrijf is vrij hoog. Tweederde van de bedrijven zijn éénmansbedrijven, op een kwart van de bedrijven werken 2 mannelijke arbeidskrachten. De bedrijven in Amstelland zijn voornamelijk gezinsbedrijven waar het dagelijks werk uitsluitend door gezinsleden wordt verricht (veelal door het bedrijfshoofd en zijn vrouw). De arbeidsbezetting gebaseerd op de regelmatig op de bedrijven werkzame mannelijke arbeidskrachten is dan ook niet volledig. Daarnaast zijn er ook losse arbeidskrachten en vooral vrouwelijke arbeidskrachten. Het totale arbeidsvolume uitgedrukt in arbeidsjaareenheden (AJE) bestond in Noord-Holland, volgens de CBS arbeidskrachtentelling 1979, voor ca. 80% uit regelmatig werkzame mannelijke arbeidskrachten.

1) Zie voor type-omschrijving bijlage 1.

2) Regelmatig werkzame mannelijke arbeidskrachten die 15 uur of meer per week meewerken.

Tabel 2.6 Vaste mannelijke arbeidskrachten op hoofdberoepsbedrijven

	Aantal		Percentage	
	1976	1981	1976	1981
Bedrijfshoofden	152	120	78	77
Meewerkende zoons	24	24	12	15
Overige gezinsleden	2	3	1	2
Vreemde arbeidskrachten	17	10	9	6
Totaal	195	157	100	100
Arbeidskrachten per bedrijf	1,37	1,40		

Ruim de helft van de bedrijfshoofden op de hoofdberoepsbedrijven is ouder dan 50 jaar. De leeftijdsopbouw is de afgelopen jaren verouderd, ondanks dat zoveel ouderen ermee stopten. Ten opzichte van vijf jaar geleden is het percentage bedrijfshoofden jonger dan 40 jaar afgenomen. Het aantal jonger dan 40 jaar bestond in 1976 grotendeels uit 35-40-jarigen die dus in 1981 ouder dan 40 jaar waren.

Tabel 2.7 Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie (hoofdberoepsbedrijven)

Leeftijd in jaren	Bedrijfshoofden				Aantal bedrijven in 1981		
	Aantal		percentage		met opvolger	zonder opvolger	opvolging onbekend
	1976	1981	1976	1981			
tot 40	37	19	26	17			
40 - 50	39	35	27	31			
50 - 55	24	21	17	19	6	11	4
55 - 60	18	15	13	13	6	5	4
60 e.o.	24	22	17	20	13	9	-
Totaal	142	112	100	100	25	25	8
Ha cult.grond					650	361	118

De leeftijdsverdeling per deelgebied verschilt duidelijk. Amstelland-West heeft relatief de meeste jongere bedrijfshoofden, 56% is jonger dan 50 jaar waarbij het merendeel 40 tot 50 jaar is. In Amstelland-Oost is 45% van de bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar, de meeste jongeren zijn hier jonger dan 40 jaar. Rondehoop heeft de meeste oudere bedrijfshoofden, slechts 40% is jonger dan 50 jaar.

Van de 58 bedrijfshoofden van 50 jaar of ouder op hoofdberoepsbedrijven heeft minstens 43% een opvolger. Dit is vergeleken met andere gebieden vrij veel, er is veel interesse voor de landbouw. Meestal is dit een zoon. Wanneer bovendien de helft van de bedrijven waarop de opvolging nu onzeker is wordt meegeteld, heeft 50% een opvolger. In 1976 had 38% van de ouderen (55 jaar en ouder) een zoon/opvolger. De werkelijke opvolging tussen 1976 en 1981 was 33%; een paar bedrijven waarop een zoon/opvolger meewerkte zijn beëindigd, overigens niet door aanwijsbare planologische oorzaken.

Tabel 2.8 Opvolgingssituatie per deelgebied in 1981 (hoofdberoepsbedrijven)

	Aantal bedrijven/bedrijfshoofden					Percentage ouderen zonder op- volger
	totaal	tot 50 jaar	van 50 jaar en ouder			
			met opvolger	zonder opvolger	onbekende	
Amstelland-Oost	22	10	5	5	2	32
Amstelland-West	48	27	7	10	4	29
Rondehoep	42	17	13	10	2	29
Totaal	112	54	25	25	8	29

3. DE CULTUURGROND

In dit hoofdstuk staat de cultuurgrond van de geregistreerde bedrijven centraal. Aan de orde komen het verloop van deze oppervlakte cultuurgrond, de verdeling over de bedrijven, het grondverkeer, de verkaveling, de rechtsvorm van het grondgebruik en de produktieomstandigheden.

3.1 De oppervlakte van hoofdberoeps- en nevenbedrijven

Van de totale oppervlakte van het studiegebied (ca. 4300 ha) was in 1981 2634 ha in handen van geregistreerde agrarische bedrijven. Dit betreft hun totale oppervlakte. Het is niet allemaal cultuurgrond: de beteelbare oppervlakte bedraagt + 92% hiervan, de rest bestaat uit paden, sloten, erven en gebouwen, enz. 1).

In 1981 was bij de in Amstelland geregistreerde bedrijven 2424 ha cultuurgrond gemeten maat geregistreerd. Hiervan hadden de hoofdberoepsbedrijven 2000 ha of 83%, dit is een vrij laag percentage.

Tabel 3.1 Ha cultuurgrond naar beroepsgroep

	1976	1981
Hoofdberoepsbedrijven	2187	2001
Nevenbedrijven	276	423
Alle bedrijven	2463	2424

De totale oppervlakte geregistreerde cultuurgrond nam in de periode 1976-1981 slechts weinig af, namelijk met ca. 40 ha of met 0,3% per jaar (Noord-Holland 1% per jaar). Er is grond uit de registratie verdwenen door onttrekking voor niet-agrarische doeleinden (wegaanleg, recreatie, woningbouw, e.a.) en doordat personen nog grond aanhielden terwijl ze niet meer geregistreerd zijn. Daar staat tegenover dat grond van buiten het blok geregistreerden of van niet geregistreerden in gebruik is genomen. In de deelgebieden nam in Amstelland-Oost de oppervlakte iets meer af dan in de overige gebieden, het betreft echter maar een beperkte oppervlakte waarschijnlijk vooral ten behoeve van wegaanleg.

Er bestaan verschillen tussen de oppervlakte grond in een bepaald deelgebied en de oppervlakte die de agrarische bedrijven welke in dat deelgebied liggen in gebruik hebben. Een eerste oorzaak is dat een gedeelte van elk gebied bestaat uit algemene voorzieningen als wegen, waterlopen en dergelijke. Een andere oorzaak is dat een gedeelte van de cultuurgrond niet in gebruik is bij geregistreerde bedrijven, maar bij personen die zo weinig aan landbouw doen dat ze bij de telling (= registratie) buiten beschouwing blijven. Een derde oorzaak is dat sommige geregistreerden cultuurgrond in gebruik hebben in een ander deelgebied dan waarin het bedrijfsgebouw ligt. Een vierde oorzaak van verschillen is dat voor cultuurgrond verschillende definities worden gebruikt. De totale cultuurgrond in een gebied wordt in de regel uitgedrukt in oppervlakte kadastrale maat (dus inclusief sloten en paden); de cultuurgrond van geregistreerde bedrijven wordt doorgaans weergegeven in oppervlakte gemeten maat (zie ook bijlage 1).

Verder is het percentage cultuurgrond van nevenbedrijven, vooral door het vasthouden van grond bij beroepsbeëindiging of beroepsverandering, in deze jaren van 11% tot 17% toegenomen wat de bedrijfsoppervlaktestructuur van de hoofdberoepsbedrijven in het algemeen niet ten goede komt. In Amstelland-Oost is thans

1) De oppervlakte kadastrale maat was 2537 ha. Zie voor begripsomschrijving bijlage 1.

Tabel 3.2 Het verloop van de geregistreerde oppervlakte cultuurgrond in ha

Deelgebied	Hoofdberoeps- bedrijven		Nevenbedrijven		Alle bedrijven		
	1976	1981	1976	1981	1976	1981	% x)
Amstelland-Oost	528	423	77	159	605	582	-0,8
Amstelland-West	665	654	142	150	807	804	-0,1
Rondehoep	994	924	56	114	1050	1038	-0,2
Totaal	2187	2001	275	423	2463	2424	-0,3

x) Gemiddelde mutatie in procenten per jaar.

27% van de oppervlakte cultuurgrond in handen van nevenbedrijven, in Amstelland-West 19% en in Rondehoep 11%.

De vermindering van de oppervlakte cultuurgrond van hoofdberoepsbedrijven is trager gegaan dan de vermindering van het aantal bedrijven. De gemiddelde oppervlakte per bedrijf is dan ook toegenomen. Alleen de gemiddelde oppervlakte van de rundveebedrijven nam hierdoor toe. Ook in de deelgebieden nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte toe, de onderlinge verschillen bleven echter bestaan. In Rondehoep zijn de grootste bedrijven en in Amstelland-Oost zijn de bedrijven gemiddeld ook tamelijk groot. In Amstelland-West is de gemiddelde bedrijfsoppervlakte veel kleiner doordat in dit gebied glastuinbouwbedrijven met weinig grond voorkomen; de rundveebedrijven in dit gebied zijn echter gemiddeld ook kleiner dan in de andere gebieden (zie hoofdstuk 4, par. 4).

Tabel 3.3 Oppervlakte cultuurgrond (ha) per bedrijfstype (hoofdberoepsbedrijven)

Bedrijfstype/deelgebied	Cultuurgrond				Gemiddelde oppervlakte per bedrijf	
	in ha		in %		1976	1981
	1976	1981	1976	1981		
Rundveebedrijven	2136	1966	98	98	17,0	19,7
Glastuinbouwbedrijven	14	10	1	1	1,2	1,3
Overige bedrijven	37	25	1	1	9,3	6,3
Totaal	2187	2001	100	100	15,4	17,9
Amstelland-Oost	528	423	24	21	16,0	19,2
Amstelland-West	665	654	30	33	11,7	13,6
Rondehoep	994	924	46	46	19,1	22,0

De afgelopen 5 jaar is voornamelijk het aantal hoofdberoepsbedrijven met minder dan 20 ha grond verminderd, vooral die met 5 tot 15 ha. De toename van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte met 2,5 ha in de voorbije 5 jaren is grotendeels gerealiseerd door het verdwijnen van doorgaans kleinere bedrijven (onder de 15 ha) en voor een kleiner gedeelte door vergroting van voortgezette bedrijven. Per saldo zijn de voortgezette bedrijven met 195 ha vergroot. Hierdoor werd eenderde van de bedrijven vergroot; in de oppervlakteklasse tot 5 ha en van 10-15 ha lag dit percentage lager en in de andere klassen hoger.

Onder de nevenbedrijven zijn oorspronkelijke hoofdberoepsbedrijven waarvan de productieomvang drastisch is verkleind maar de rechten op de grond behouden bleven.

Tabel 3.4 De bedrijven naar oppervlakte

Bedrijfs- oppervlakte	Hoofdberoepsbedrijven				Nevenbedrijven aantal		Alle bedrijven aantal	
	aantal		%		1976	1981	1976	1981
	1976	1981	1976	1981				
tot 5 ha	16	12	11	11	37	26	53	38
5 - 10 ha	19	8	13	7	10	20	29	28
10 - 15 ha	46	35	33	31	8	13	54	48
15 - 20 ha	23	18	16	16	1	3	24	21
20 - 30 ha	29	27	21	24	-	1	29	28
30 ha e.m.	9	12	6	11	-	-	9	12
Totale bedrijven	142	112	100	100	56	63	198	175

3.2 Het grondverkeer

Onder grondverkeer verstaan we de oppervlakte grond die een andere gebruiker kreeg door overdracht, opheffing of verkleining van bedrijven. In Amstelland is de afgelopen 5 jaar ruim een vijfde van de grond van gebruiker gewisseld. In vele van andere gebieden wordt eenzelfde percentage gevonden. Dit grondverkeer bestond voor 44% uit overdracht van gehele bedrijven; voor 56% van de grond die in andere handen overging was de oorzaak opheffing van bedrijven en verkleining van bestaande bedrijven. De bedrijfsoverdrachten kwamen nagenoeg alleen binnen de familiekring voor. Bedrijfsverkleining vond voornamelijk plaats op bedrijven die van hoofdberoepsbedrijf nevenbedrijf werden. Ook op een aantal voortgezette hoofdberoepsbedrijven is de oppervlakte enigszins verkleind, per saldo met 17 ha. Dit was hoofdzakelijk onttrekking voor niet-agrarische doeleinden. Deze verkleining betrof voornamelijk grond in deelgebied Amstelland-West.

Tabel 3.5 Grondverkeer 1976-1981 (in ha cultuurgrond)

Oppervlakte in blok geregistreerd in 1976	2463 ha	100%
Van gebruiker gewisseld, totaal	518 ha	21,0%
- door bedrijfsoverdracht: aan familie	214 ha	8,7%
- aan vreemden	13 ha	0,5%
- door opheffing van bedrijven x)	187 ha	7,6%
- door verkleining van bedrijven	104 ha	4,2%

x) Exclusief grond die bedrijfsopheffers zelf nog in handen hebben.

Ondanks de relatief aanzienlijke vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven, nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte niet sterk toe. De oorzaak hiervan is dat de hoofdberoepsbedrijven die als nevenbedrijf doorgingen hun grond grotendeels hebben gehouden (nl. voor ruim 70%). Het grondgebruik van de nevenbedrijven nam hierdoor toe. De verandering van de oppervlakte cultuurgrond in handen van hoofdberoepsbedrijven (wat ook een gedeelte van het grondverkeer betreft) verliep als volgt:

Oppervlakte hoofdberoepsbedrijven in 1976	2187 ha
Uit de groep gegaan (opgeheven bedrijven 149 ha, naar nevenbedrijven 249 ha)	-398 ha
In de groep gekomen middels gestichte bedrijven	+ 17 ha
Vergroting voortgezette hoofdberoepsbedrijven	+195 ha
Oppervlakte hoofdberoepsbedrijven in 1981	2001 ha

3.3 Rechtsvorm van grondgebruik

In Amstelland is veel pachtland. Dit komt o.a. doordat de gemeenten en BBL (Bureau Beheer Landbouwgronden) + 750 ha grond in eigendom hebben. In het gebied wordt de helft van de geregistreerde oppervlakte grond gepacht (Nederland 41% in 1979). Op de hoofdberoepsbedrijven wordt een veel groter deel van de grond gepacht (53%) dan op de nevenbedrijven (36%). Gezien naar bedrijfsoppervlakte wordt op de grotere bedrijven, met name op die van 15-20 ha, meer grond gepacht dan op de kleinere. Per deelgebied zijn er grote verschillen. Zo wordt op de bedrijven in Amstelland-West tweederde van de grond gepacht. Hier liggen grote gebieden die de bestemming recreatiegebied (1e fase en volgende) hebben en vooruitlopend daarop reeds zijn aangekocht, voornamelijk in de zestiger jaren.

Tabel 3.6 Aantal bedrijven naar percentage pachtland in 1981 (alle bedrijven)

Bedrijfsoppervlakte/ deelgebied	Cultuurgrond		Aantal bedrijven met cultuurgrond *)						
	ha	% pacht	totaal	met ...% van de grond gepacht					
				geen	tot 20	20-50	50-80	80-100	100
tot 10 ha	285	42	63	36	1	2	5	1	18
10 - 15 ha	595	44	48	23	2	1	1	2	19
15 - 20 ha	363	61	21	4	2	2	2	1	10
20 ha e.m.	1181	52	40	9	3	8	6	2	12
Totaal	2424	50	172	72	8	13	14	6	59
Amstelland-Oost	582	49	39	12	4	1	4	4	14
Amstelland-West	804	68	79	32	1	3	8	1	34
Rondehoep	1038	37	54	28	3	9	2	1	11

*) Exclusief 3 bedrijven zonder cultuurgrond.

Bron: CBS-Landbouwtelling 1979 en personen die de plaatselijke situatie kennen.

Van de +750 ha cultuurgrond in eigendom van de gemeenten en BBL ligt 45% in het recreatiegebied 1e fase, het overige ligt in het agrarisch gebied 1). Tweederde van deze grond is eigendom van de gemeenten (voornamelijk Amsterdam), 30% van BBL in een kleine oppervlakte van Groengebied Amstelland. Slechts 9% van al deze grond wordt voor 6 jaar verpacht, 91% wordt op jaarbasis verpacht c.q. in gebruik gegeven. Deze grond ligt nagenoeg geheel in de deelgebieden Amstelland-West en Amstelland-Oost. De onzekerheden verbonden aan kortstondig optie van pachtland, vormen een ernstige belemmering voor de ontwikkeling van de bedrijven in deze gebieden.

3.4 Productieomstandigheden

De bodem en de waterhuishouding

Het gebied bestaat grotendeels uit veen- en restveengronden met een bovengrond van slibhoudend tot kleiig veen of humeuze tot venige klei en een ondergrond van overwegend bosveen. In het oosten, langs het Amsterdam-Rijnkanaal en de Gaasp, komen plaatselijk kalkarme tot kalkrijke zware kleigronden voor op een ondergrond van zand, zavel of veen. Dit bodemtype komt ook voor langs de Amstel en de daarmee verbonden wateren.

1) Informatie van Stichting Groengebied Amstelland en BBL.

De veengronden hebben doorgaans een matig tot goed, de kleigronden een goed produktievermogen als grasland.

Waterstaatkundig bestaat het gebied uit een tiental polders met een eigen bemaling. In deze polders komen vaak hoge grondwaterstanden voor ('s winters minder dan 20 cm en 's zomers 40-70 cm beneden het maaiveld). Een uitzondering vormen relatief smalle stroken langs Gaasp en Gein, als ook in de Aetsveldsche Polder en delen van de Rondehoep waar plaatselijk diepere grondwaterstanden voorkomen. De hoge grondwaterstanden leiden er toe dat men in het voorjaar later op het land kan en dat in het najaar het vee eerder opgesteld moet worden dan bij een lage grondwaterstand. Ook beperkt een geringe draagkracht van de bodem het gebruik van zwaardere machines.

De ontsluiting en de verkaveling

Amstelland heeft een streek- of dijkdorpenverkaveling, ook wel opstreckende verkaveling genaamd. Dit verkavelingspatroon leidt tot een betrekkelijk slechte externe en interne ontsluiting. In dit gebied liggen weinig wegen. De bedrijfsgebouwen liggen in een lintbebouwing langs smalle en bochtige wegen, die veelal op kaden langs boezemwateren zijn gelegen. De gronden liggen hoofdzakelijk achter de bedrijfsgebouwen, de veldkavels zijn op gemiddeld 1700 m van de bedrijfsgebouwen gelegen.

De grond ligt weinig versnipperd en de kavelgrootte is vrij gunstig. De hoofdberoepsbedrijven hadden in 1981 gemiddeld 1,8 kavels 1) met een gemiddelde oppervlakte van ca. 10 ha. Door de plaatselijk zeer smalle en lange kavels is op een aantal rundveebedrijven de verkavelingssituatie minder gunstig dan uit deze gegevens is op te maken. De kaveldiepte reikt in een aantal gevallen tot 1,5 à 2 km. Deze kaveldiepte geeft problemen in de bedrijfsvoering, met name bij de beweiding met melkvee. In de LEI-publikatie van Bodegraven-Noord (1980) wordt aan de hand van een onderzoek in de Lopikerwaard (1973) gesteld dat de verkaveling een ernstig knelpunt kan gaan vormen wanneer meer dan een derde deel van het grasland niet door melkvee kan worden beweid. Hierbij is ervan uitgegaan dat het weiden van melkgevend koeien alleen is toegelaten op het kaveldeel tot 1000 meter van de bedrijfsgebouwen.

In de deelgebieden is de verkavelingssituatie in Rondehoep wat betreft kavelaantal en -oppervlakte gunstiger dan in de andere gebieden (zie tabel 3.7). Wel vormen in Rondehoep de vaak zeer diepe kavels een probleem. Verder komen met name in Amstelland-Oost en in het zuidelijke deel van Amstelland-West grote tot

Tabel 3.7 Verkavelingssituatie op hoofdberoepsbedrijven

Grootteklasse, deelgebied, bedrijfstype	Aantal bedrijven	Percentage bedrijven met ... kavels			Gemiddeld(e)	
		1	2 t/m 4	5 e.m.	aantal kavels	ha per kavel
tot 10 ha	20	65	35	-	1,4	3,2
10 - 20 ha	53	53	43	4	1,8	8,0
20 ha e.m.	39	33	62	5	2,1	14,1
Totaal	112	48	48	4	1,8	9,9
Amstelland-Oost	22	36	55	9	2,2	8,6
Amstelland-West	48	44	52	4	1,9	7,3
Rondehoep	42	60	40	-	1,5	14,4
Rundveebedrijven	100	44	52	4	1,9	10,4

Bron: CBS-Landbouwtelling 1979 en personen die de plaatselijke situatie kennen.

1) Een kavel is een stuk cultuurgrond, dat behoort tot het bedrijf en dat rondom omsloten wordt door land van een ander.

zeer grote kavelafstanden voor. Deze grote afstanden worden ook veroorzaakt door de vele doorsnijdingen met (verkeers-)wegen en waterlopen waardoor men ver moet omrijden om bij het land te komen.

Een huiskavel van voldoende grootte is voor rundveebedrijven van essentieel belang teneinde de gebouwen en machines en de beschikbare arbeid optimaal te kunnen benutten. Veruit het grootste gedeelte van de cultuurgrond ligt in Amsteland bij de bedrijfsgebouwen. Vergeleken met andere gebieden is de verkavelings-situatie in dit opzicht dan ook zeer gunstig. Van de totale oppervlakte cultuurgrond van de hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien en een melktank, gelegen buiten het toekomstig recreatiegebied, ligt 79% bij huis. Landelijk lag, bij de bedrijven met melk- en kalfkoeien in 1978, dit cijfer op 60%.

Tabel 3.8 De oppervlakte grond aan huis op hoofdberoepsbedrijven met melk- koeien en een melktank in 1981 x)

Bedrijfsoppervlakte	Aantal bedrijven					Ha cul- tuur- grond	Percentage cultuurgr. aan huis
	totaal	met ...% grond aan huis					
		tot 60	60-80	80-100	100		
tot 12 ha	10	2	-	1	7	95	85
12 - 15 ha	22 ^{xx)}	3	2	-	16	295	88
15 - 20 ha	14	6	2	1	5	243	70
20 - 30 ha	24	4	5	2	13	600	85
30 ha e.m.	11	3	6	-	2	462	67
Totaal	81 ^{xx)}	18	15	4	43	1695	79

x) Exclusief bedrijven gelegen in recreatiegebied 1e fase.

xx) Inclusief 1 bedrijf waarvan dit gegeven niet bekend is.

Bron: CBS-Landbouwtelling 1978 en personen die de plaatselijke situatie kennen.

Een andere benadering gaat er vanuit dat om het hele seizoen de koeien te laten weiden op de kavel waarop de stal staat minstens ca. 24 are per koe beschikbaar dient te zijn. Uitgaande van deze minimumnorm hebben momenteel 6 van de 31 bedrijven met een ligboxenstal een voor hun veestapel te kleine huiskavel en van de bedrijven met een andere stal en een melktank 1) minstens 7 van de 50. Naast het feit dat er voldoende grond per koe aan huis moet zijn, is het ook noodzakelijk dat de huiskavel zo groot is dat een aantal melkkoeien kan worden gehouden dat groot genoeg is om een voldoende inkomen op te leveren. Stellen we dit aantal op 50 koeien dan moet dus minimaal 12 ha aan huis liggen. Van de 81 bedrijven met melkkoeien en een melktank 1) hebben er 55 meer dan 12 ha aan huis. Op 28 van deze bedrijven is een ligboxenstal en 27 bedrijven hebben een andere stal. Gezien de verkavelingssituatie zijn op veel bedrijven nog mogelijkheden zijn voor modernisering van de bedrijfsgebouwen. Voor een aantal bedrijven is dit echter door planologische belemmering niet te realiseren. Anderzijds is op 25 bedrijven met melkkoeien en een melktank 1) de huiskavel kleiner dan 12 ha, op deze bedrijven is sprake van een min of meer ernstige belemmering om tot een efficiënte bedrijfsopzet te komen. Ook hier geldt dat er bedrijven bij zijn waar, door hun ligging in een gebied met niet-agrarische bestemming op langere termijn, vernieuwing van de bedrijfsgebouwen niet voor de hand ligt.

1) Gelegen buiten het toekomstig recreatiegebied 1e fase.

Tabel 3.9 Aantal bedrijven met melkkoeien en melktank naar grootte van de huiskavel \times), koeien per bedrijf, oppervlakte huiskavel per koe en staltype (1981)

Oppervlakte huiskavel	Koeien per bedrijf	Bedrijven met ligboxenstal en de huiskavel per koe		Bedrijven met andere stal en de huiskavel per koe $\times\text{x}$)	
		tot 24 are	24 are e.m.	tot 24 are	24 are e.m.
tot 12 ha	tot 50	-	1	5 (1)	15 (10)
	50 e.m.	2	-	2	-
12 ha e.m.	tot 50	-	3	-	24 (5)
	50 e.m.	4	21	-	3
Totaal $\times\text{x}$)		6	25	7 (1)	42 (15)

\times) Oppervlakte huiskavel: Bron: Landbouwtelling 1978, gecorrigeerd.
 () waarvan bedrijven die niet als "blijvers" worden gezien.
 $\times\text{x}$) Van 1 bedrijf is dit gegeven onvoldoende bekend (geen blijver).

4. PRODUKTIEPATROON EN PRODUKTIETAKKEN

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de situatie in de verschillende produktietakken.

In dit gebied waar 99% van de cultuurgrond als grasland wordt gebruikt is de rundveehouderij de belangrijkste produktietak. Verder komt tuinbouwproductie voor (11 ha) en wat intensieve veehouderij.

4.1 De produktietakken

4.1.1 De rundveehouderij

Van de 112 hoofdberoepsbedrijven in 1981 houden er 102 rundvee waarvan 96 melkvee. Een 5-tal bedrijven met koeien hebben geen melktank, waarschijnlijk stoppen die binnenkort met de melkveehouderij. Naast melkvee en jongvee wordt ook ander weidevee (voornamelijk mestvee en schapen) gehouden. Dit omvat ca.10% van alle grootveeëenheden.

Tabel 4.1 De rundveehouderij

	Hoofdberoeps- bedrijven		Nevenbe- drijven		Alle be- drijven	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Bedrijven met melkkoeien	126	96	22	23	148	119
Bedrijven met rundvee	129	102	37	48	166	150
Ha grasland + voedergewassen	2173	1983	273	423	2446	2406
Aantal: melkkoeien	4185	4093	126	81	4311	4174
jongvee	2379	2220	281	524	2660	2744
mestvee	453	241	95	89	548	330
schapen	1592	1194	516	713	2108	1907
g.v.e.	5684	5327	419	503	6103	5830
Koeien per bedrijf met koeien	33	43	6	4	29	35
Jongvee per 100 koeien	57	54	223	647	62	66
Koeien per ha grasland + voedergew.	1,93	2,06	0,46	0,19	1,76	1,74
G.v.e. per ha grasland + voedergew.	2,62	2,69	1,54	1,19	2,49	2,42

Het aantal hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien is de afgelopen 5 jaar met ongeveer een kwart verminderd. Dit proces is versneld door de invoering van melktanks. Vooral kleine bedrijven hebben deze stap niet gezet en zijn als hoofdberoepsbedrijf verdwenen. Slechts 5 bedrijven bleven als ander hoofdberoepsbedrijf voortbestaan en hielden mestvee en schapen.

Op de hoofdberoepsbedrijven met koeien worden gemiddeld 43 koeien per bedrijf gehouden. In het algemeen leveren meer koeien per bedrijf meer inkomen op. Op basis van LEI-boekhoudcijfers is te stellen dat gemiddeld ca. 50 koeien (ca. 175 sbe) nodig zijn voor een gezinsbedrijf: bijna tweederde van de bedrijven is kleiner. Veel bedrijven hebben een te kleine melkveestapel (zie tabel 4.2). Het aantal koeien per bedrijf hangt sterk samen met de bedrijfsoppervlakte, een te kleine veestapel is dus in hoofdzaak een oppervlakteprobleem. Daarnaast zijn er enkele bedrijven die wel voldoende grond hebben, doch waar de intensiteit te laag is om aan een veestapel van voldoende omvang te komen.

Tabel 4.2 Bedrijfsoppervlakte in relatie tot de melkveestapels en de melkveedichtheid op de hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien en een melktank in 1981

Bedrijfs- oppervlakte	Aantal bedrijven met koeien					Aantal koeien x)	
	tot 30	30-50	50-75	75 e.m.	totaal	per 100 ha v.g.	per bedrijf
tot 10 ha	7	1	-	-	8	317	21
10 - 15 ha	19	8	2	-	29	221	28
15 - 20 ha	2	12	2	-	16	218	38
20 - 30 ha	1	8	14	3	26	220	55
30 ha e.m.	-	-	6	6	12	217	89
Totaal	29	29	24	9	91	222	45

x) Op bedrijven met koeien.

Eenderde van de hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien en een melktank heeft een ligboxenstal (Noord-Holland 26%, Nederland 34%). De bedrijven met een ligboxenstal hebben gemiddeld een grotere bedrijfsoppervlakte, een veel grotere vee-stapel en een grotere veedichtheid dan de bedrijven met een traditionele stal. Niettemin zijn er ook onder de bedrijven met een traditionele stal nog een aantal die wat oppervlakte en verkaveling betreft mogelijkheden hebben om te moderniseren. In hoofdstuk 3 par. 4 is vermeld dat er in 1981 nog 27 bedrijven waren met meer dan 12 ha aan huis, hiervan hadden er 9 een bedrijfsoppervlakte van meer dan 20 ha.

Tabel 4.3 De rundveehouderij naar staltype in 1981 (hoofdberoepsbedrijven met melktank)

	Bedrijven met:	
	ligboxenstal	andere stal
Aantal bedrijven	31	60
Oppervlakte: totaal (ha) x)	861	975
per bedrijf (ha)	27,8	16,3
Aantal melkkoeien: totaal	2092	1981
per bedrijf	67	33
Aantal jongvee: totaal	1084	1092
per 100 koeien	52	55
Aantal g.v.e.: totaal	2557	2571
per ha cultuurgrond	2,97	2,64
Melkkoeien per ha cultuurgrond	2,43	2,03

x) Alle grond is grasland en voedergewassen.

Uit gegevens van de Centrale Melkcontrole Dienst blijkt dat de produktie (gr. vet en eiwit per dag) van de gecontroleerde koeien in Amstelland iets onder het gemiddelde van Noord-Holland en wat boven het gemiddelde van Nederland ligt. De melkproduktie per koe komt overeen met de provincie maar het vetgehalte is lager, ook lager dan landelijk. Het provinciale gemiddeld ligt wat betreft melkgift per koe als gezien de totale produktie (gr. vet en eiwit per dag) plus minus 5% boven het landelijke gemiddelde.

De totale omvang van de rundveehouderij nam de afgelopen 5 jaar in Amsteland relatief af, sneller dan in Noord-Holland. De oorzaken van de afname zijn gelegen in de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond, nog belangrijker is evenwel de verlaging van de veedichtheid.

Het gebied heeft een veedichtheid voor alle bedrijven (dus inclusief nevenbedrijven) van gemiddeld 2,42 grootveeëenheden per ha grasland en voedergewassen, tegen 2,29 in Noord-Holland en 2,64 in heel Nederland.

De vermindering van de veedichtheid in het gebied hangt samen met de overgang van hoofdberoepsbedrijven naar nevenbedrijf. We zagen immers dat in de afgelopen jaren ongeveer een kwart van de rundveebedrijven het melkvee heeft afgestoten, vele van deze bedrijven zijn voortgezet als nevenbedrijf en hebben hun grond (grotendeels) behouden. Oorzaken voor het afstoten van het melkvee zijn verlies van grond voor niet-agrarische bestemmingen. Ook dat men geen melktank wilde aanschaffen. Uiteraard speelt hier ook mee dat het bedrijf geen perspectief biedt. De hoofdberoepsbedrijven gebruiken waarschijnlijk ook grond van deze nevenbedrijven (middels voederaankoop of vee inscharen). De nevenbedrijven hebben 18% van het areaal grasland in handen, zij hebben een lage veedichtheid (1,2 g.v.e. per ha grasland). Op de nevenbedrijven komt 423 ha grasland voor en er worden 503 g.v.e. gehouden. Uitgaande van een veedichtheid op de grond van nevenbedrijven van b.v. 2 g.v.e. per ha, is voor deze 503 g.v.e. dus 250 ha grasland nodig zodat de opbrengst van +170 ha door hoofdberoepsbedrijven zou kunnen worden gebruikt. Of deze ontwikkeling door de hoofdberoepsbedrijven als positief of negatief beoordeeld moet worden is moeilijk te zeggen: men mist de zekerheid een volgend jaar weer van deze grond gebruik te kunnen maken. Anderzijds heeft men ook niet de financieringslasten van de grond. Daarbij komt dat in een gebied als deze stadsrand is de grondprijs waarschijnlijk, nog sterker dan elders, niet zozeer wordt bepaald door de gebruikswaarde als wel door de beleggingswaarde.

In de deelgebieden steekt in Rondehoep de bedrijfsvoering op hoofdberoepsbedrijven i.c. de rundveehouderij boven die in andere deelgebieden uit. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte en bedrijfsomvang zijn groter en ook het gemiddeld aantal koeien per bedrijf, verder is ook de veedichtheid hoger. Het gebied Amstelland-Oost neemt een tussenpositie in en Amstelland-West komt met gemiddeld kleinere bedrijven en daardoor gemiddeld kleinere melkveestapels achteraan. De totale veedichtheid op de bedrijven met melkkoeien en een melktank in Amstelland-West ligt echter op hetzelfde niveau als in Amstelland-Oost; in Amstelland-West wordt evenwel relatief wat minder melkvee en wat meer jongvee gehouden.

Tabel 4.4 Enkele gegevens per deelgebied in 1981 (hoofdberoepsbedrijven)

	Amstel- land-Oost	Amstel- land-West	Ronde- hoep	Totaal
Ha cultuurgrond, totaal	423	654	924	2001
Bedrijven met koeien en tank:				
- aantal bedrijven	21	31	39	91
- ha cultuurgr. (= grasl.+ voedergew.)	414	533	889	1836
- ha per bedrijf	19,7	17,2	22,8	20,2
- koeien per bedrijf	43	36	53	45
- koeien per 100 ha cultuurgrond	221	209	230	222
- g.v.e. per 100 ha cultuurgrond	277	275	283	279
- aantal bedrijven met ligboxenstal	7	9	15	31
Aantal sbe per bedrijf	158	142	180	160
Toeneming sbe per jaar (1976-1981)	6,4	1,8	5,6	4,4

4.1.2 De tuinbouw

Naweliks 1% van de cultuurgrond wordt als tuinbouw gebruikt. De bijdrage in de totale produktieomvang is echter aanzienlijk groter (13%, zie tabel 4.6) omdat het voornamelijk glastuinbouw is.

In 1981 kwam op 10 hoofdberoepsbedrijven tuinbouw voor, praktisch alleen op "glastuinbouwbedrijven". Deze liggen in Amstelland-West. Op al deze bedrijven komt glas voor, op 7 echter minder dan 40 are. De tuinbouwproduktie bestaat voor 85% uit glasteelten, hoofdzakelijk bloemeteelt.

Tabel 4.5 Tuinbouw, aantal bedrijven en oppervlakte

	Hoofdberoepsbedrijven		Nevenbedrijven	
	1976	1981	1976	1981
Bedrijven met tuinbouw x)	13	10	5(1)	5(3)
Ha tuinbouw: opengrond	6	11	1	1
onder glas	3,93	3,38	0,25	0,06
totaal	10	15	2	1
Aantal sbe voor tuinbouw	2809	2354	261	161
Aantal sbe voor glastuinbouw	2628	1995	144	31

x) Tussen () waarvan bedrijven zonder glas.

Sinds 1976 nam het aantal bedrijven met tuinbouwteelten af. Ook de omvang van de tuinbouwproduktie nam af, hierbij was een toevallige verkleining op 1 bedrijf van veel meer betekenis dan het verdwijnen van enkele bedrijven.

4.1.3 De intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij is een zeer kleine bedrijfstak die bovendien zeer sterk in omvang afneemt (zie tabel 4.6). Zij bestaat voornamelijk uit varkenshouderij (87%) en uit kalvermesterij.

De intensieve veehouderij op de hoofdberoepsbedrijven komt voor ruim vier-vijfde voor op "rundveebedrijven", voor de rest op "overige bedrijven" (17%). In 1981 kwam op 21 hoofdberoepsbedrijven intensieve veehouderij voor waarvan op 19 "rundveebedrijven".

De voorbije 5 jaar is de omvang van de intensieve veehouderij met bijna eenderde verminderd. De aantallen varkens, mestkalveren en leghennen namen af en ook het aantal bedrijven met deze dieren. De afgelopen 10 jaar is in de gemeenten die het blok vormen, de omvang van de intensieve veehouderij gehalveerd.

Ook in Noord-Holland is in deze periode de omvang van de intensieve veehouderij verminderd, zij het minder sterk. In andere stadsrandgebieden (Groenraven, De Haaglanden) daarentegen neemt de omvang van intensieve veehouderij toe. Voor Noord-Holland wordt in "De land- en tuinbouw in Noord-Holland" het ontbreken van een centrumfunctie als een mogelijke oorzaak van de stagnerende ontwikkeling van de intensieve veehouderij genoemd.

4.2 De samenstelling van de produktieomvang uitgedrukt in sbe

De rundveehouderij is, uitgedrukt in sbe, de belangrijkste agrarische produktietak. Daarnaast is de tuinbouw van betekenis. De intensieve veehouderij omvat slechts enkele procenten van de omvang.

De omvang van de agrarische produktie (in sbe) neemt af. De afgelopen 5 jaar liep de agrarische produktie in Amstelland met 1,5% per jaar terug, dit in tegenstelling tot een groei van de produktieomvang in de provincie (met 1,4%

per jaar) en landelijk (1,8% per jaar). De oorzaken voor deze teruggang zijn hiervoor, bij de beschrijving van de produktietakken, aangegeven.

Van alle produktietakken liep de omvang terug. De vermindering van de rundveehouderij (gerekend over alle bedrijven) bedroeg 0,7% per jaar tegen in Noord-Holland 1,2% per jaar. Landelijk was er echter een toename van de rundveehouderijproductie van 0,6% per jaar.

Tabel 4.6 Samenstelling en ontwikkeling van de produktieomvang

	Aantal sbe voor							
	rundvee- houderij		tuinbouw		intens.veeh.		Totaal sbe	
	1976	1981	1976	1981	1976	1981	1976	1981
Amstelland-Oost 1)	4034	3297	-	-	131	177	4165	3474
Amstelland-West 1)	4704	4519	2521	2099	361	190	7589	6826
Rondehoep 1)	7190	7108	288	255	409	216	7888	7579
Tot. hoofdberoepsbedr. 2)	15929	14924	2808	2354	902	582	19643	17879
Nevenbedrijven	1286	1660	261	161	189	167	1736	1988
Alle bedrijven	17215	16584	3070	2515	1091	749	21379	19867

1) Hoofdberoepsbedrijven.

2) Inclusief enkele sbe voor akkerbouw.

Op de hoofdberoepsbedrijven liep de produktieomvang met gemiddeld 1,9% per jaar terug. Per deelgebied waren er grote verschillen. Zo was de vermindering in Amstelland-Oost 3,6% per jaar door afname van de rundveehouderijproductie, in Amstelland-West 2,1% per jaar vooral door inkrimping van de tuinbouwproductie en in Rondehoep 0,9% per jaar voornamelijk door teruglopen van de intensieve veehouderijproductie.

De omvang van de nevenbedrijven nam de laatste jaren iets toe. Van de totale omvang in het gebied komt 10% voor op de nevenbedrijven; voornamelijk rundveehouderij.

4.3 De omvang van de bedrijven

De hoofdberoepsbedrijven hebben een gemiddelde omvang van 160 sbe. Van de grootste groep bedrijven, de rundveebedrijven, is de gemiddelde bedrijfsomvang 153 sbe. Deze omvang ligt onder het niveau van de melkveebedrijven in Noord-Holland, terwijl het groeitempo in de afgelopen periode trager was dan dat van de provincie.

Tabel 4.7 De bedrijfsomvang van de hoofdberoepsbedrijven

	Sbe per bedrijf		Aantal bedrijven	
	1976	1981	1976	1981
Rundveebedrijven	129	153	126	100
Glastuinbouwbedrijven	232	254	12	8
Overige bedrijven	136	137	4	4
Alle hoofdberoepsbedrijven	138	160	142	112

De "glastuinbouwbedrijven" hebben gemiddeld de grootste omvang. Er zij op gewezen dat hierbij enkele (zeer) grote bedrijven voorkomen naast enige zeer kleine. De grootste groep bedrijven, de "rundveebedrijven", hebben een gemiddelde omvang van 153 sbe hetgeen iets hoger is dan in "De Gouw" (147 sbe in 1981) 1) maar aanzienlijk lager dan in "Wieringen" (189 sbe in 1980) 2). De verandering van de gemiddelde omvang in de voorbije 5 jaren lag op de "rundveebedrijven" in "Amstelland" en "De Gouw" op hetzelfde niveau (4,8 sbe per jaar) maar was duidelijk minder dan in "Wieringen" (7,6 sbe per jaar).

Veel rundveebedrijven hebben een te kleine omvang. Hierin is de afgelopen jaren geen verbetering gekomen. Een rundveebedrijf dient tegenwoordig een omvang van ca. 175 sbe (+ 50 koeien) te hebben om het bedrijfshoofd en zijn gezin een bestaansbasis te bieden en ruimte te geven voor besparingen die voor het voortbestaan van het bedrijf noodzakelijk zijn 3). In 1976 lag deze grens op + 150 sbe. Thans heeft 30% van de "rundveebedrijven" een produktieomvang boven 175 sbe tegen 31% boven 150 sbe in 1976.

Tabel 4.8 Oppervlakte en omvang van de rundveebedrijven in 1981

	Aantal bedrijven met een omvang van ... sbe					Totaal bedrijven
	tot 90	90-150	150-175	175-230	230 e.m.	
tot 10 ha	8	1	-	-	-	9
10 - 15 ha	14	15	4	1	-	34
15 - 20 ha	2	10	4	2	-	18
20 - 30 ha	1	5	6	8	7	27
30 ha e.m.	-	-	-	3	9	12
Totaal	25	31	14	14	16	100
Amstelland-Oost	6	5	5	3	2	21
Amstelland-West	14	13	3	6	2	38
Rondehoep	5	13	6	5	12	41

Dat de produktieomvang vaak te gering is, is voor een belangrijk gedeelte te wijten aan de te geringe bedrijfsoppervlakte. Evenwel niet alleen. Zo zouden alle "rundveebedrijven" van 20 tot 30 ha voldoende omvang kunnen hebben. Dat ruim 40% van de "rundveebedrijven" van 20 tot 30 ha achterblijft heeft verschillende oorzaken. Van de 12 bedrijven van 20-30 ha liggen er 7 in de deelgebieden Amstelland-Oost en Amstelland-West waar planologische onzekerheden van invloed kunnen zijn op de intensivering van de bedrijfsvoering. Ook het feit dat van een bepaald bedrijf onvoldoende grond bij huis ligt speelt soms een rol. Overigens zijn er "rundveebedrijven" van 10 tot 20 ha die wel een voldoende bedrijfsomvang hebben.

- 1) "De Gouw", LEI-Mededeling No. 281, 1983.
- 2) "Wieringen", LEI-interne nota no. 267, 1981.
- 3) Zie "Krimpenerwaard", LEI-publikatie 2.146, 1981 (o.a. pag. 77).

5. BEDRIJFSECONOMISCHE BESCHOUWING

Voor dit hoofdstuk zijn geen individuele bedrijfsgegevens beschikbaar, dit in tegenstelling tot de hoofdstukken 2, 3 en 4. De volgende gegevens kunnen daarom slechts gezien worden als globale aanwijzingen voor de werkelijke resultaten van de bedrijven in het gebied.

De bedrijfseconomische resultaten worden weergegeven in de kengetallen: opbrengst per 100 gulden kosten en arbeidsopbrengst van de ondernemer 1).

5.1 De rundveehouderij

Uit de cijfers in het LEI-boekhoudnet blijkt dat grotere rundveehouderijbedrijven in het algemeen betere bedrijfsresultaten hebben dan kleinere rundveebedrijven. Dit betekent overigens niet dat de omvang alles bepalend is: de uiteindelijke bedrijfsresultaten zijn afhankelijk van de hoeveelheden en prijzen van aangekochte en verkochte produkten. Wel is het zo dat naarmate een bedrijf een grotere omvang heeft, deze verhouding tussen kosten en opbrengsten gemiddeld genomen gunstiger is. Om een beeld te geven om welke verschillen het gaat zijn in tabel 5.1 de bedrijfsresultaten van weidebedrijven weergegeven van de laatste 2 jaren waarvan deze gegevens beschikbaar zijn.

Tabel 5.1 Bedrijfsresultaten naar toenemende bedrijfsomvang

Bedrijfsomvang in sbe x)	Opbrengst per f 100,- totale kosten xx)	
	1979/1980	1980/1981
tot 99	68	66
99 - 120	71	71
121 - 142	74	75
143 - 163	75	79
164 - 190	85	84
191 - 218	86	85
219 - 250	86	87
251 - 286	94	91
287 - 333	90	92
334 - 386	99	95
387 e.m.	97	98
Alle bedrijven	85	84

x) Klassegrenzen 1980/81. De klassegrenzen schuiven jaarlijks op.

xx) Landelijke cijfers van weidebedrijven.

Bron: LEI-BUL 3.115, 1982.

De bedrijfsomvang is afhankelijk van de oppervlakte van de bedrijven en de intensiteit van het grondgebruik (koeien per ha). Maatregelen die de oppervlakte van het beschikbare grasland of de intensiteit waarmee deze grond gebruikt kan worden beïnvloeden, hebben dus rechtstreeks invloed op de bedrijfsresultaten.

De bedrijfsresultaten verschillen van jaar tot jaar zeer sterk. In 1976/77 zijn mede door de grote droogte slechte resultaten behaald: men had aanzienlijk minder ruwvoer kunnen winnen. In de 2 jaren daarna trad een herstel op: er hoefde minder ruwvoer aangekocht te worden en een van de oorzaken was ook dat de

1) Zie voor begripsomschrijving bijlage 1.

prijzen van het krachtvoer lager waren. In 1979/80 had er, door de slechtere ruwvoederpositie en de hogere krachtvoerprijzen weer een aanzienlijke terugval van het rentabiliteitsniveau plaats. Nadien verbeterde de ruwvoederpositie weer terwijl ook de prijzen van het krachtvoer zich voor de boer relatief gunstig ontwikkelden.

Tabel 5.2 Ontwikkeling van de arbeidsopbrengst van de ondernemer op weidebedrijven (x 100 gulden, pachtbasis)

	1976/77	1977/78	1978/79	1980/81	1980/81
Noord-Holland, Veengebied, grote + kleine bedrijven	220	396	389	224	341
Westelijk weidegebied, grotere bedr.	129	344	292	160	247
Nederland, klei- en veengebied					
- grotere bedrijven	195	423	471	192	259
- kleinere bedrijven	127	222	190	111	79

Bron: LEI-steekproefbedrijven.

De uitkomsten op de veenweidebedrijven in Noord-Holland liggen gemiddeld op een hoog niveau. Deze uitkomsten zijn dooreengenomen aanzienlijk gunstiger dan op de grotere weidebedrijven in het westelijk weidegebied.

De gunstige bedrijfsresultaten in het Noord-Hollandsveengebied ten opzichte van het westelijk weidegebied zijn voornamelijk het gevolg van betere uitkomsten van het melkvee. Enerzijds door een gemiddeld hogere produktie per koe (zowel in kg als in vetgehalte), anderzijds door lagere voerkosten (zie bijlage 5).

De resultaten van de weidebedrijven in Amstelland zullen gemiddeld aanmerkelijk onder de cijfers liggen die hier voor Noord-Holland worden genoemd. De bedrijven zijn immers gemiddeld + 60 sbe kleiner en de kwaliteit van de vee-stapel, tot uitdrukking komend in het vetgehalte van de melk, is er minder dan in Noord-Holland.

Tabel 5.3 Enkele kengetallen van weide bedrijven in het LEI-boekhoudnet en van bedrijven in Amstelland in 1981

	Noord-Holland veen, grote + kleine bedrijven	Westelijk weidegebied grote bedrijven	Amstelland, rund- veebedrijven 1)
Aantal bedrijven	9	51	91
Gemidd. oppervl. (ha)	29,8	27,1	20,2
Gemidd. omvang (sbe)	225	223	163
Gemidd. aantal koeien	61,5	59,9	44,8
Melkkoeien per ha 2)	2,07	2,22	2,22
G.v.e. per ha 2)	2,65	2,88	2,79

1) Bedrijven met melktank.

2) Voedergewassen.

5.2 De economische betekenis van de land- en tuinbouw in het gebied

Hiervoor is aangegeven welke produktierichtingen voorkomen en wat de omvang hiervan is (hoofdstuk 4). De gegevens die hieraan ten grondslag liggen bieden de mogelijkheid wat verder in te gaan op de economische betekenis van de land- en tuinbouw in Amstelland.

Veelal zijn de bedrijfsresultaten in de land- en tuinbouw - volgens bedrijfseconomische maatstaven - negatief. Hierdoor is men geneigd het economisch belang van de agrarische produktie te onderschatten. De economische betekenis kan men definiëren als de hoeveelheid inkomen die gevormd wordt. Elk bedrijf koopt grondstoffen aan, betaalt voor diensten en verkoopt produkten. Als op de verkoopwaarde van de produkten de kosten van aangekochte grondstoffen en diensten in mindering worden gebracht, resteert de beloning voor de op de bedrijven geleverde arbeid en voor het in de grond en goederen geïnvesteerde vermogen.

Een schatting hiervan kan worden gemaakt op basis van gegevens in het LEI-boekhoudnet dat gebaseerd is op een steekproef van bedrijven. Hieruit kunnen van verschillende bedrijfstypen de kosten van grondstoffen en diensten en de opbrengsten per sbe worden berekend. Uiteraard vertoont het produktieproces van gebied tot gebied grote variaties, maar voornoemde kengetallen bieden voldoende aanknopingspunten om tot een globale schatting te komen, zoals in tabel 5.4 is weergegeven.

Tabel 5.4 Globale schatting van de omzet en van de toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw in Amstelland in 1981 (x milj. gulden)

Produktietak	Non-factorkosten x)	Opbrengsten	Netto-toegevoegde waarde xx)
Rundveehouderij e.a.	11,1	17,7	6,6
Intensieve veehouderij	0,9	1,1	0,2
Tuinbouw	<u>1,8</u>	<u>2,7</u>	<u>0,9</u>
Totaal	13,8	21,5	7,7

x) Kosten van grondstoffen en diensten (incl. afschrijvingen).

xx) Opbrengsten minus de non-factorkosten.

Op basis van deze kengetallen en de samenstelling van de produktie kan worden berekend dat de bedrijven in dit gebied in 1981 globaal genomen voor ca. 14 miljoen gulden aan goederen en diensten aankochten en voor ca. 21 miljoen aan produkten verkochten.

Voor de inbreng van kapitaal en grond en voor het werk dat op de bedrijven werd verricht, ontvingen de bedrijfshoofden, verdere medewerkers, verpachters en kapitaalverschaffers tesamen ongeveer 8 miljoen gulden. Uit de hoogte van de bedragen van aangekochte produktiemiddelen en van verkochte produkten blijkt de betekenis voor de andere sectoren van de economie.

6. DE TOEKOMSTIGE ONTWIKKELING VAN DE LANDBOUW IN AMSTELLAND

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de landbouw in Amstelland in de komende tien jaren (1981-1991). Deze ontwikkelingen liggen deels in het verlengde van die in de voorbije jaren.

Wat het ruimtegebruik betreft kan niet van een doortrekken van de ontwikkelingen worden uitgegaan. Het gebied ligt aan de rand van stedelijke agglomeraties, maakt deel uit van de Randstedelijke Groenstructuur en bovendien is een groot deel van Amstelland onderdeel van de bufferzone Bijlmer-Bussum. Volgens het streekplan (uitwerking, 1982) krijgt een gedeelte van Amstelland een functie voor de openluchtrecreatie. Het meest concreet zijn de aanspraken voor recreatie aangegeven in het Basisplan Amstelland, die ca. 750 ha omvatten. De realisering van dit recreatie basisplan heeft uiteraard belangrijke gevolgen voor de landbouw. Een aanzienlijke oppervlakte cultuurgrond zal aan het agrarisch gebruik worden onttrokken en een aantal in deze gebieden gelegen agrarische bedrijven zal hierdoor verdwijnen.

Bij de berekeningen voor de toekomst is uitgegaan van de realisering van de geprojecteerde recreatiegebieden, 1e fase (tot 1990), bestemd voor intensieve en extensieve inrichting (zie kaart 2 overgenomen uit Streekplan en Basisplan).

6.2 Het aantal hoofdberoepsbedrijven

De aantalsontwikkeling is het resultaat van uittrekking en toetreding van bedrijfshoofden. Uittrekking is het gevolg van natuurlijke oorzaken (gaan rusten, ziekte, overlijden), van beroepsverandering of van andere oorzaken (waaronder overname van een bedrijf elders). Ze vindt ook plaats zonder dat cultuurgrond aan de landbouw wordt onttrokken. De toetreding wordt nagenoeg geheel beïnvloed door het aantal opvolgers in het gebied. Nieuwe bedrijven worden hier bijna niet gesticht en vreemden nemen zelden een bedrijf over in Amstelland.

De ervaring in andere gebieden leert dat de ontwikkeling in het verleden geen voldoende basis is om een prognose op te baseren. Het tempo van onttrekkingen voor niet-agrarische doeleinden in de toekomst wordt wellicht anders dan in het verleden. Daarbij komt dat de invloed van verkleining van het areaal op de ontwikkeling van het aantal bedrijven niet zuiver te achterhalen is.

Voor de berekening van het toekomstig aantal bedrijven is de volgende werkwijze gebezigd. Voor de bedrijven waarvan de bedrijfsgebouwen liggen in de gebieden die als recreatiegebied 1e fase zijn aangegeven, is aangenomen dat deze bedrijven de komende jaren zullen verdwijnen. Voor de bedrijven in de rest van het blok is uitgegaan van een normaal verloop via uittrekking en toetreding.

Voorzover uit de meest recente plankaarten is op te maken zullen voor het recreatieplan 1e fase de komende 10 jaar (tot 1991) 15 hoofdberoepsbedrijven verdwijnen, tevens 11 nevenbedrijven en 8 bedrijven van rustenden. Deze bedrijven liggen voornamelijk in deelgebied Amstelland-West. Het tempo van verdwijnen is uiteraard afhankelijk van de realisering van de recreatieprojecten.

In de rest van Amstelland waren in 1981 97 hoofdberoepsbedrijven. Voor de komende jaren mag op basis van de leeftijd van de bedrijfshoofden worden verwacht dat 42 oudere bedrijfshoofden hun beroep zullen beëindigen. Wat betreft beroepsverandering en aantalsvermindering door overige oorzaken wordt eenzelfde invloed verondersteld als in het jongste verleden.

Wat betreft de toetreding van bedrijfshoofden in Amstelland buiten de recreatiegebieden is uitgegaan van de huidige opvolgingssituatie. Er hebben nu relatief meer oudere bedrijfshoofden een opvolger dan het "voortzettingpercentage" in de afgelopen periode. Verder is er bij de berekening van uitgegaan dat op de helft van de bedrijven waar de opvolging nog niet bekend is een opvolger zal komen. Voorts is rekening gehouden met toetreding door bedrijfsstichting.

Op basis van deze uitgangspunten is berekend dat het aantal hoofdberoepsbedrijven zal afnemen tot ongeveer 70 omstreeks 1991 (112 in 1981), of met 4,6% per jaar (ook 4,6% per jaar van 1976 tot 1981). Dit heeft het volgende totale beeld:

	1976	1981	1986	1991
Totaal aantal hoofdberoepsbedrijven	142	112	p.m.	70
- w.v. in landbouwgebieden		97	82	70
- w.v. in recreatiegebied 1e fase		15	p.m.	-
Totaal aantal nevenbedrijven	56	63	p.m.	44
- w.v. in landbouwgebieden		44	44	44
- w.v. in recreatiegebied 1e fase		19	p.m.	

Van de 70 hoofdberoepsbedrijven in 1991 zullen er volgens de vooruitberekeningen ongeveer 37 voorkomen in de deelgebieden Amstelland-Oost en Amstelland-West en circa 33 in gebied Rondehoep. Van de ongeveer 44 nevenbedrijven ca. 15 in Rondehoep en ongeveer 29 in Amstelland-Oost en Amstelland-West.

6.3 De verwachte ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond

Volgens de beleidsvoornemens in het streekplan zal tot 1990 een gedeelte van Amstelland voor recreatie worden ingericht. In het Basisplan voor de recreatie staat aangegeven dat hiervoor circa 635 ha grond nodig zal zijn (zie hoofdstuk 1, par. 3), daarnaast zal voor andere doeleinden (begraafplaats + 20 ha, fietspaden buiten recreatiegebied + 14 ha) ongeveer 34 ha grond worden opgeëist.

Dit betreft gronden gelegen in de deelgebieden Amstelland-Oost (+ 208 ha) en Amstelland-West (+ 461 ha). Het grootste gedeelte van deze gronden is reeds in eigendom van B.B.L. en de gemeenten die bij Amstelland zijn betrokken.

Het bestaan van verschillen tussen de totale oppervlakte cultuurgrond in een gebied en de oppervlakte in gebruik bij aldaar geregistreerde bedrijven maakt het moeilijk om het effect van de onttrekking op de agrarische bedrijven in een bepaald deelgebied aan te geven. Een schatting hiervan is evenwel noodzakelijk. Hiertoe is van de oppervlakte die per deelgebied onttrokken zal worden (zie boven) bepaald 1) welke invloed dit heeft op de cultuurgrond (gemeten maat) van de geregistreerde bedrijven.

	Amstelland-Oost	Amstelland-West
Oppervlakte cultuurgrond geregistreerde bedrijven in 1981	583 ha	803 ha
Onttrekking (gemeten maat) tot + 1990	177 ha	394 ha

Als gevolg van voornoemde onttrekkingen zal de oppervlakte beschikbare cultuurgrond met + 571 ha verminderen. De 34 bedrijven die in het toekomstig recreatiegebied liggen en zullen verdwijnen (zie vorige paragraaf) hadden in 1981 281 ha cultuurgrond in gebruik. Als al deze grond voor recreatie bestemd zal worden zal daarbij nog 290 ha grond worden onttrokken aan bedrijven waarvan de bedrijfsgebouwen in het niet voor recreatie bestemde deel van Amstelland liggen. Daarbij komt nog dat bij opheffen van bedrijven grond uit de registratie verdwijnt. De afgelopen jaren betrof dit gemiddeld 1 ha per opgeheven bedrijf.

- 1) Middels de verhouding oppervlakte gemeten maat - totale bedrijfsoppervlakte; daarnaast is de oppervlakte cultuurgrond die niet-geregistreerden in gebruik hebben op de onttrekking in mindering gebracht.

In de komende 10 jaar zullen naar verwachting ongeveer 46 bedrijven worden beëindigd. Uitgaande van een zelfde gemiddelde oppervlakte als in het verleden, zal hierbij 46 ha uit de registratie verdwijnen. De totale oppervlakte van de ca. 110 geregistreerde agrarische bedrijven in 1991 zal dan naar verwachting + 1800 ha omvatten.

Tabel 6.1 Oppervlakte cultuurgrond in ha per deelgebied

Deelgebied	1976	1981	1991
Amstelland-Oost	606	582	386
Amstelland-West	807	803	392
Rondehoep	1050	1039	1029
Totaal	2463	2424	1807

De oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij hoofdberoepsbedrijven is de afgelopen jaren verminderd terwijl het grondgebruik van nevenbedrijven en bij rustende boeren toenam. Door de onttrekkingen in de komende jaren zal de oppervlakte bij elke beroepsgroep verminderen. Voor de bepaling van het grondgebruik per beroepsgroep is uitgegaan van de recente en toekomstige ontwikkeling van het grondgebruik op nevenbedrijven en bedrijven van rustenden gelegen buiten het toekomstig recreatiegebied 1e fase. Hierbij is rekening gehouden met de verwachte bedrijfsopvolging op hoofdberoepsbedrijven en het effect hiervan voor de niet-hoofdberoepsbedrijven. De resultaten zijn weergegeven in tabel 6.2. Hieruit blijkt dat het percentage dat in gebruik is bij hoofdberoepsbedrijven op hetzelfde niveau blijft als in 1981. Het percentage grond dat in handen is van rustende agrariërs zal wel wat toenemen. Tussen de deelgebieden bestaan grote verschillen. In de Rondehoep zal in 1991 naar verwachting circa 89% van de grond in handen zijn van hoofdberoepsbedrijven, in Amstelland-Oost en Amstelland-West als één gebied beschouwd + 74%.

Tabel 6.2 De ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond

	Oppervlakte in ha			Percentage		
	1976	1981	1991	1976	1981	1991
Hoofdberoepsbedrijven	2187	2001	1496	88,8	82,6	82,8
Nevenbedrijven	110	155	94	4,5	6,4	5,2
Rustende boeren	150	265	214	6,1	10,9	11,8
Speciale bedrijven	16	3	3	0,6	0,1	0,2
Totaal	2463	2424	1807	100,0	100,0	100,0

De ontwikkeling van het aantal bedrijven naar oppervlakte zal in de toekomst naar verwachting hetzelfde beeld vertonen als in het recente verleden. Het aantal bedrijven onder de 30 ha zal afnemen, het aantal grotere bedrijven zal weinig toenemen.

Tabel 6.3 De hoofdberoepsbedrijven naar oppervlakte

Bedrijfsoppervlakte	Aantal bedrijven		
	1976	1981	1991
tot 10 ha	35	20	8
10 - 15 ha	46	35	12
15 - 20 ha	23	18	15
20 - 30 ha	29	27	21
30 ha e.m.	9	12	14
Totaal	142	112	70

6.4 De ontwikkeling in de produktietakken

Voor de toekomst wordt er van uitgegaan dat het grondgebruik niet zal veranderen. Praktisch alle grond was en is als grasland in gebruik en ca. 1% als tuinland.

6.4.1 De rundveehouderij

Het aantal hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien zal naar verwachting verder afnemen. In 1981 waren er 96 hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien, waarvan 91 met een melktank. De komende jaren zal een aantal van deze bedrijven worden opgeheven. Het resultaat zal volgens een globale analyse zijn dat er omstreeks 1991 ongeveer 64 hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien zijn.

Bij de toekomstige ontwikkeling in de rundveehouderij zal de mate waarin men overgaat op ligboxenstallen een centrale rol spelen. In 1981 hadden 31 bedrijven een ligboxenstal, in 1991 zullen het er volgens globale berekeningen + 46 zijn (zie bijlage 6).

Tabel 6.4 Ontwikkeling van de melkveehouderij

	Aantal be- drijven		Ha cultuur- grond		Aantal melk- koeien	
	1981	1991	1981	1991	1981	1991
Hoofdberoepsbedrijven						
- met ligboxenstal	31	45	861	1185	2092	2963
- met koeien + melktank 1)	60	18	975	295	1981	620
- met koeien, geen melktank	5		63	-	20	-
- zonder koeien	16	7	102	16	-	-
Nevenbedrijven	<u>63</u>	<u>41</u>	<u>423</u>	<u>311</u>	<u>81</u>	<u>-</u>
Alle bedrijven	175	111	2424	1807	4174	3583

1) Zonder ligboxenstal.

De veedichtheid zal in de toekomst naar verwachting veranderen. Op de bedrijven met een ligboxenstal komt dit neer op rond 2,5 koeien per ha cultuurgrond. In het algemeen zullen deze bedrijven immers de veedichtheid al hebben aangepast. Op de bedrijven die nog een ligboxenstal bouwen zal de veedichtheid op dit niveau komen. Voor de bedrijven die doorgaan met melkvee en geen ligboxenstal hebben of bouwen wordt rekening gehouden met een veedichtheid van + 2,1 koeien per ha cultuurgrond (2,03 koeien in 1981).

Volgens deze veronderstellingen zullen er in 1991 ongeveer 3580 koeien in het gebied worden gehouden. Ten opzichte van 1981 is dit een vermindering van 14%. Het grondgebruik in het gebied zal van 1981 tot 1991 met een kwart verminderen. Verder is er bij de berekening van het aantal koeien in 1991 van uitgegaan dat de grond op de hoofdberoepsbedrijven voor een relatief groter gedeelte voor de melkveehouderij zal worden gebruikt dan in 1981.

De omvang van de totale veestapel zal naar verwachting sterker verminderen dan het aantal melkkoeien. Evenals in het verleden zal de verhouding melkvee: jongvee zich wijzigen ten gunste van het melkvee.

Samengevat wordt verwacht dat omstreeks 1991 ruim 70% van de melkveebedrijven een ligboxenstal heeft met gemiddeld 66 koeien, dat ruim 80% van de koeien in een ligboxenstal is ondergebracht en dat de veedichtheid op de hoofdberoepsbedrijven gemiddeld ca. 3 g.v.e. per ha is.

Tabel 6.5 Ontwikkeling van de rundveehouderij in grootveeëenheden en produktie-omvang (hoofdberoepsbedrijven)

	1976	1981	1991
Ha grasland + voedergewassen	2173	1983	1480
Aantal melkkoeien	4185	4093	3583
G.v.e. per melkkoe	1,36	1,30	1,25
Aantal grootveeëenheden	5684	5327	4479
Aantal g.v.e. per ha grasland + voedergew.	2,62	2,69	3,03
Sbe per melkkoe	3,81	3,65	3,50
Aantal sbe rundvee x)	15929	14938	12540

x) Inclusief voedergewassen.

6.4.2 De tuinbouw en de intensieve veehouderij

Het areaal tuinbouw op de hoofdberoepsbedrijven nam de afgelopen jaren toe terwijl de produktieomvang verminderde. Hierbij speelden incidentele veranderingen de voornaamste rol.

Uit de ontwikkeling in de afgelopen periode, voornamelijk bestaande uit incidentele veranderingen, kan geen bepaalde trend worden onderscheiden.

Voor de toekomst wordt, de lijnen uit het verleden doortrekkend, er van uitgegaan dat het tuinbouwareaal praktisch gelijk blijft (+ 16 ha) evenals de totale omvang van de tuinbouwproduktie (+ 2300 sbe).

De intensieve veehouderij is een zeer kleine produktietak die bovendien sterk in omvang afnam. Voor de komende jaren wordt van een inkrimpende omvang uitgegaan. Uit een analyse over een lange reeks van jaren blijkt dat de omvang van de intensieve veehouderij in dit gebied voortdurend afneemt.

6.4.3 De omvang van de produktietakken uitgedrukt in sbe

De hiervoor beschreven ontwikkeling van de omvang van de produktietakken is weergegeven in tabel 6.6.

Tabel 6.6 De ontwikkeling van de produktieomvang (hoofdberoepsbedrijven)

	1976	1981	1991
Sbe voor: rundveehouderij	15929	14938	12540
tuinbouw	2809	2354	2300
intensieve veehouderij	902	582	300
Sbe totaal 1)	19643	17879	15140

1) Inclusief enkele sbe voor akkerbouw.

De totale produktieomvang op de hoofdberoepsbedrijven zal bij deze uitgangspunten afnemen tot + 15.100 sbe in 1991. De jaarlijkse vermindering is dan 1,6% (1,9% per jaar in de periode 1976-1981).

Uitgaande van de veronderstelde 15.140 sbe zal de gemiddelde bedrijfsomvang met 3% per jaar toenemen en zal de verdeling van de bedrijven over de omvangsklassen er volgens berekening uitzien zoals in tabel 6.7 is weergegeven. Hieruit blijkt dat weliswaar vooral het aantal bedrijven kleiner dan 130 sbe sterk zal afnemen, doch dat er ook in 1991 nog ca. 30% een dergelijke omvang heeft. Reeds in de afgelopen jaren was op de bedrijven van zulke omvang eigenlijk onvoldoende ruimte om te sparen en te investeren in vernieuwingen. Op de langere termijn zullen dan ook vele van deze bedrijven het hoofd niet boven water kunnen houden en opgeheven worden.

Tabel 6.7 De produktieomvang van de hoofdberoepsbedrijven

Sbe per bedrijf	Aantal bedrijven			Percentage bedrijven		
	1976	1981	1991	1976	1981	1991
tot 130	84	53	20	59	47	29
130 - 175	29	25	14	21	22	20
175 - 230	16	15	13	11	14	18
230 e.m.	<u>13</u>	<u>19</u>	<u>23</u>	<u>9</u>	<u>17</u>	<u>33</u>
Totaal	142	112	70	100	100	100
Sbe per bedrijf	138	160	216			

SAMENVATTING

Algemene oriëntatie

Het landinrichtingsgebied "Amstelland" ligt aan de zuidoostelijke rand van Amsterdam en omvat gronden behorende tot de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel. Deze gemeenten werken voor dit gebied samen in de Stichting Groengebied Amstelland.

De oppervlakte van het gebied is + 4300 ha. Hiervan is ruim 2600 ha in gebruik bij de agrarische bedrijven die in het blok liggen. De overige oppervlakte wordt in beslag genomen door o.a. sportparken, volkstuinen, plassen, rijkswegen en verkeerspleinen.

De cultuurgrond, overwegend veengrond, is praktisch geheel als grasland in gebruik. De voornaamste produktietakken zijn rundveehouderij en tuinbouw.

Voor dit gebied is een basisplan voor de openluchtrecreatie vastgesteld. Bij realisering van dit plan zal tot omstreeks 1990 een aanzienlijke oppervlakte grond in het gebied (+ 635 ha) aan de huidige, voornamelijk agrarische, bestemming worden onttrokken ten behoeve van de openluchtrecreatie. Een belangrijk gedeelte is al aangekocht en wordt nu nog (tijdelijk) verpacht.

Aantal bedrijven en arbeidskrachten neemt snel af

In 1981 waren er in het landinrichtingsgebied 112 hoofdberoepsbedrijven en 63 geregistreerde nevenbedrijven. Het aantal nevenbedrijven is relatief vrij groot. Het aantal hoofdberoepsbedrijven is in de periode 1976-1981 met 4,6% per jaar verminderd. Een vrij sterke afname waarbij directe en indirecte planologische invloeden een rol hebben gespeeld, met name in deelgebied Amstelland-Oost. Het aantal hoofdberoepsbedrijven verminderde voornamelijk doordat boeren die op grond van hun leeftijd het beroep beëindigden, geen opvolger hadden. Het aantal nevenbedrijven nam iets toe. De komende 10 jaar (1981-1991) zal het aantal hoofdberoepsbedrijven vermoedelijk in hetzelfde tempo (4,6% per jaar) blijven afnemen tot ca. 70 bedrijven. Enerzijds zullen de bedrijven in het recreatiegebied verdwijnen, anderzijds zal op de bedrijven buiten het recreatiegebied het werkelijke aantal opvolgers kleiner zijn dan nu aan de hand van het aantal meewerkende zoons zou kunnen worden verwacht. Verder zal ook het aantal nevenbedrijven verminderen.

Het aantal regelmatig werkzame mannelijke arbeidskrachten op de hoofdberoepsbedrijven nam bijna even snel af als het aantal bedrijven. De gemiddelde arbeidsbezetting bleef constant 1,4 man per bedrijf.

Verwezenlijking recreatieve bestemming leidt tot minder cultuurgrond

De oppervlakte cultuurgrond van alle in 1981 geregistreerde bedrijven was 2424 ha (gemeten maat); hiervan kwam slechts 2000 ha of 83% voor op hoofdberoepsbedrijven.

Voor de periode tot 1991 wordt verwacht dat het agrarisch grondgebruik met ongeveer 620 ha zal verminderen, voornamelijk ten behoeve van de openluchtrecreatie. In 1991 zal ongeveer 1800 ha cultuurgrond geregistreerd zijn, waarvan circa 1500 ha op hoofdberoepsbedrijven. De gemiddelde oppervlakte van alle hoofdberoepsbedrijven is dan 21 ha (18 ha in 1981), van de bedrijven met melkkoaien ca. 23 ha.

De oppervlakte grond in handen van nevenbedrijven nam toe doordat boeren die gingen rusten of een ander hoofdberoep kozen een (groot) deel van hun grond aanhielden. De oppervlakte van nevenbedrijven zal de komende jaren verminderen eveneens ten behoeve van de openluchtrecreatie.

Grondmobiliteit niet opvallend, weinig eigendomsgebruik

In de periode 1976-1981 is een vijfde van de cultuurgrond van gebruiker gewisseld. Dit bestond voor 44% uit overdracht van gehele bedrijven (nagenoeg alleen aan familieleden) en voorts uit opheffing en verkleining van bedrijven. Bij beëindiging houdt men veel grond aan. Er zijn dan ook bijna geen mogelijkheden voor oppervlakteuitbreiding op bestaande bedrijven. Voorts gaat een deel weg voor niet-agrarische bestemming.

De helft van de cultuurgrond is eigendom van de gebruikers. Van het pachtland ligt ongeveer tweederde deel in de gebieden die (deels) voor recreatie zullen worden ingericht. Een groot gedeelte van het pachtland is eigendom van de gemeenten of van B.B.L.

Ruime kavelgrootte, ontsluiting niet optimaal

Het aantal kavels per bedrijf is gemiddeld gunstig. De opstreckende verkaveling leidt echter tot een betrekkelijk slechte ontsluiting, veel kavels zijn vrij diep. De bedrijfsgebouwen liggen in een lintbebouwing langs smalle en bochtige wegen, die veelal op kaden langs boezemwateren liggen.

Van de bedrijven met melkvee heeft tweevijfde deel minder dan 80% van de grond bij huis liggen. Van de grond op deze bedrijven ligt 21% niet aan huis.

Rundveehouderij en tuinbouw voornaamste produktietakken

Bijna alle cultuurgrond (99%) wordt als grasland gebruikt, een kleine oppervlakte als tuinland. De rundveehouderij en de tuinbouw zijn de voornaamste produktietakken, zij omvatten in 1981 respectievelijk 84% en 13% van het aantal sbe in het gebied.

Op 89% van de bedrijven is de rundveehouderij de voornaamste produktietak en op 7% de glastuinbouw. De afgelopen periode is zowel het aantal rundveebedrijven als het aantal glastuinbouwbedrijven verminderd.

Productie vermindert

De totale produktieomvang van alle bedrijven nam de afgelopen periode met 1,5% per jaar af (op de hoofdberoepsbedrijven met 1,9% per jaar), bij een enigszins verminderde oppervlakte cultuurgrond. Landelijk was er een groei van 1,8% per jaar. Voor de toekomst wordt verwacht dat de totale produktie van de hoofdberoepsbedrijven met ca. 1,6% per jaar afneemt.

De gemiddelde bedrijfsomvang van 160 sbe op de hoofdberoepsbedrijven in 1981 ligt onder het provinciale gemiddelde. Deze bedrijfsomvang nam in de voorbije periode ook iets trager toe dan in de provincie. Voor omstreeks 1991 wordt voor de hoofdberoepsbedrijven een gemiddelde omvang van ca. 220 sbe verwacht.

Rundveehouderij neemt in omvang af

De omvang van de rundveehouderij en het aantal koeien in het gebied neemt af, vooral in deelgebied Amstelland-Oost. De oppervlakte cultuurgrond nam af en de veedichtheid is verlaagd. Op veel bedrijven, over het algemeen met een kleine oppervlakte, is het melkvee afgesloten. Oorzaken hiervan zijn verlies van grond, invoering melktank, e.a.

In de periode 1976-1981 nam het aantal koeien in het gebied af. In 1981 was de melktank algemeen en van de 91 bedrijven met melkkoeien en een melktank hadden er 31 een ligboxenstal waarin de helft van alle koeien was ondergebracht. De bedrijven met een ligboxenstal hadden een gemiddelde oppervlakte van ca. 28 ha en hielden gemiddeld 67 koeien, die met een andere stal ruim 16 ha en 33 koeien.

Het gebied heeft een matige veedichtheid. Gerekend over alle bedrijven worden 242 grootveeëenheden per 100 ha grasland en voedergewassen gehouden tegen 229 in Noord-Holland en 264 landelijk.

Voor de toekomst wordt verwacht dat het aantal bedrijven met melkkoeien vermindert (tot + 63), het aantal bedrijven met een ligboxenstal toeneemt (tot + 45) en dat het totale aantal melkkoeien vermindert (tot + 3600) doordat minder cultuurgrond beschikbaar zal zijn. Bij deze uitgangspunten zal omstreeks 1991 ongeveer 70% van de bedrijven met melkkoeien een ligboxenstal hebben en zal ruim 80% van de koeien in een ligboxenstal ondergebracht zijn.

Tuinbouw en intensieve veehouderij lopen terug

Het areaal tuinbouw nam de afgelopen jaren toe terwijl de produktieomvang verminderde. De tuinbouwproduktie betreft voornamelijk glasteelten, hoofdzakelijk bloementeelt.

De intensieve veehouderij (varkens en mestkalveren) is een zeer kleine produktietak die bovendien in omvang afneemt.

De deelgebieden

Het blok is verdeeld in 3 deelgebieden: Amstelland-Oost, Amstelland-West en Rondehoop in het zuiden.

In Amstelland-Oost en Amstelland-West zal, bij uitvoering van het recreatieplan 1e fase, de komende jaren een aanzienlijke oppervlakte cultuurgrond aan het agrarisch gebruik worden onttrokken ten behoeve van de openluchtrecreatie.

Per deelgebied vergeleken verschilt Rondehoop van de andere gebieden door relatief minder nevenbedrijven en minder nevenbedrijfsgrondgebruik; Amstelland-West doordat daar bijna alle in het blok aanwezige tuinbouw voorkomt en Amstelland-Oost door de relatief sterkste afname van het aantal hoofdberoepsbedrijven in de afgelopen 5 jaar.

De bedrijfsvoering in Rondehoop steekt boven die in de andere gebieden uit met gemiddeld een grotere bedrijfsoppervlakte en bedrijfsomvang, grotere melkveestapels en een hogere veedichtheid.

ENKELE SLOTOPMERKINGEN

"Amstelland" is een stadsrandgebied waarvan het noordwestelijke en het noordoostelijke deel ingeklemd liggen tussen de stedelijke bebouwing.

Dit noordelijke deel bestond tot in het begin van de zestiger jaren volledig uit agrarisch gebied, zodat gesteld kan worden dat het toen in z'n geheel bij het huidige gebied van onderzoek behoorde. De stedelijke bebouwing in het midden van het gebied heeft bovengenoemde twee delen (deelgebieden) doen ontstaan. Deze stedelijke bebouwing is in de zestiger jaren begonnen met o.a. de stadsuitbreiding bij Duivendrecht en in de Bijlmermeer en gaat tot op heden door met de stadsuitbreiding Amsterdam-Zuidoost.

Door deze stadsuitbreiding van Amsterdam zijn vroegere polders (o.a. Bijlmermeerpolder, Oostbijlmerpolder, Bullewijkerpolder) geheel of grotendeels verdwenen. De hier gelegen grond is aan het agrarisch gebruik onttrokken en de destijds daar gevestigde agrarische bedrijven zijn verdwenen. Hoewel dit ontwikkelingen buiten het huidige onderzoeksgebied betreft, zal hierbij ook grond van in het gebied "Amstelland" gelegen bedrijven aan de landbouw zijn onttrokken.

In het onderzoeksgebied is de laatste decennia een aanzienlijk oppervlakte cultuurgrond aan het agrarisch gebruik onttrokken. Dit was nodig voor o.a. de uitbreiding van de woonkern Ouderkerk van de Amstel, de aanleg van wegen (o.m. de A9 en de Gaasperdammerweg) met de bijbehorende verkeerspleinen, het ontstaan van de Bullewijkerplas en ten behoeve van de recreatie (volkstuinten, e.a.). Deze projecten zijn eind zestiger, begin zeventiger jaren in uitvoering genomen en/of gerealiseerd. In elk geval was bijna alle hiervoor benodigde grond in 1976 niet meer in agrarisch gebruik. Immers in de periode 1976-1981 is op de geregistreerde bedrijven in "Amstelland" de oppervlakte cultuurgrond met slechts ca. 40 ha verminderd, een afname die deels ook andere oorzaken kan hebben dan voornoemde niet-agrarische aanwending.

De onttrekking van cultuurgrond vormt voor de landbouw een groot probleem. Veel grond is reeds in het verleden opgekocht voor bestemmingsverandering. Hierdoor is een aantal bedrijven verkleind. Door deze bestemmingsveranderingen zijn er voor bedrijven die willen blijven ook weinig mogelijkheden grond bij te kopen, terwijl bedrijfsvergroting voor vele bedrijven noodzakelijk is om hun (te) kleine produktie uit te breiden. Ook is reeds veel grond aangekocht met het oog op bestemmingsverandering in de toekomst. Deze gronden worden weliswaar weer verpacht aan agrariërs, doch de pachttermijn is zeer kort, namelijk vaak één jaar. Een agrariër is er niet zeker van dat hij een volgend jaar deze grond weer kan pachten. Bij de investeringen voor de langere termijn is dus terughoudendheid geboden. Een effect van de talrijke onttrekkingen is ook dat de grondprijs hoger ligt dan elders. Boeren die wegens leeftijd of om andere redenen het bedrijf beëindigen, zijn daardoor geneigd om grond aan te houden in afwachting van een gunstige verkoop. Hierdoor neemt de grond bij nevenbedrijven toe. Weliswaar komt deze grond via inscharen, verkoop van gras op stam, e.d. wel weer ten goede aan de hoofdberoepsbedrijven, doch ook hier geldt dat men er niet vast op kan rekenen. Ook het feit dat niet bekend is op welke termijn onttrekkingen zullen plaats vinden, draagt bij aan het klimaat van onzekerheid.

Door de geringere geneigdheid tot investeren in modernisering van het bedrijf blijkt men vrij arbeidsintensief te werken, hetgeen leidt tot een relatief hoge arbeidsbezetting, een lage produktie per man en een laag inkomen. Modernisering betekent ook vaak een verbetering van de arbeidsomstandigheden (o.a. minder zwaar werk). Ook deze kunnen onder dit klimaat van onzekerheid achterblijven.

Was de grondonttrekking ten behoeve van niet-agrarische doeleinden vóór 1976 zeer aanzienlijk en van 1976 tot 1981 kennelijk zeer beperkt, voor de toekomst dient met forse aanspraken op cultuurgrond te worden gerekend.

Behoeftesramingen die in het kader van het Basisplan Amstelland zijn opgesteld wijzen op de noodzaak van de aanleg van voorzieningen voor de openlucht-recreatie. In de streekplanperiode (tot 1990) moet worden gerekend op een uitbreiding van deze voorzieningen met ongeveer 750 ha.

Realisering van deze plannen zal tot gevolg hebben dat de oppervlakte cultuurgrond (gemeten maat) in het gebied met circa 570 ha zal verminderen. Deze gronden zijn deels in gebruik bij bedrijven die in het toekomstig recreatieve deel van Amstelland liggen, deels bij bedrijven die in het agrarisch blijvende gedeelte zijn gesitueerd (zie par. 6.3).

De verwezenlijking van deze recreatieplannen is echter wel van een aantal voorwaarden afhankelijk. In de eerste plaats dienen hiertoe diverse bestemmingsplannen te worden herzien. Vervolgens is het tempo van uitvoering afhankelijk van de financiële ondersteuning van rijk en provincie. Hiernaast is een gedeelte van de benodigde gronden in het toekomstige recreatiegebied reeds in eigendom van de gemeenten en BBL, terwijl deze instanties aanzienlijke oppervlakten in eigendom hebben in het agrarisch gebied (zie par. 3.3).

Hoewel de uitvoering van bovengenoemde recreatieplannen dus nog niet absoluut vast staat, dient er met het oog op de toekomstplannen van het gebied vanuit te worden gegaan dat ze zullen worden verwezenlijkt.

In elk geval bestaan er voor de agrarische bedrijven in de deelgebieden aan weerszijde van de Bijlmermeer grote planologische onzekerheden. De onttrekking van cultuurgrond zal voor een gedeelte gepaard gaan met het opheffen van bedrijven, voor een gedeelte moeten ook bedrijven die blijven grond afstaan. Kortom de nabijheid van de stad en de daarmee gepaard gaande grondonttrekkingen en onzekerheden blijken voor veel agrarische bedrijven aan weerszijden van de Bijlmermeer een aantal knelpunten met zich mee te brengen die bij de komende herinrichting veel aandacht zullen vergen.

Bijlage 1. Toelichting op enige veel gebruikte termen

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de districtbureauhouders in de administratie opgenomen personen die een agrarisch bedrijf hebben met een omvang van minstens 10 standaardbedrijfs-eenheden.

2. Beroepsgroepen

Hoofdberoepsbedrijven = A + B-bedrijven;

A: het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen bedrijf;

B: meer dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed, tevens heeft het bedrijfshoofd een nevenberoep.

Nevenbedrijven = C, D en S-bedrijven:

C: minder dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf be-
steed;

D: rustende agrariërs of rustende niet-agrariërs met grondgebruik;

S: speciale dan wel afwijkende bedrijven.

3. Basisgegevens

Voor de samenstelling van de par. 2, 3, 4 en ook 6 van dit rapport is ge-
bruik gemaakt van gegevens uit de metingen van de landbouw. Deze gegevens
hebben betrekking op alle geregistreerde bedrijven, met een produktieomvang van
meer dan 10 sbe, die in het blok liggen en op de cultuurgrond die zij in ge-
bruik hebben alsmede op de geregistreerden die in de enclaves Ouderkerk aan de
Amstel en Driemond wonen en grond in het blok hebben.

4. Oppervlakte gemeten maat, kadastrale maat en bedrijfsoppervlakte

Gemeten maat is de oppervlakte beteelbare grond (paden en voren inbegrepen).
De kadastrale maat omvat, behalve de cultuurgrond gemeten maat, nog de opper-
vlakten van de sloten en de niet verharde wegen, welke de beteelbare oppervlakte
doorsnijden en begrenzen. Voor de totale oppervlakte van het bedrijf komen hier
nog bij de oppervlakte van de bedrijfsgebouwen en het erf, tuin voor eigen ge-
bruik, bos, grienden, wegen, woeste grond, sloten breder dan 4 meter, grond voor
kampeerdoeleinden, enz.

5. Standaardbedrijfseenheden

Standaardbedrijfseenheid (sbe):

Eenheid waarin de omvang van een agrarisch bedrijf en van de afzonderlijke
produktierichtingen binnen een bedrijf wordt uitgedrukt. Een sbe komt overeen
met een bepaald bedrag aan toegerekende factorkosten in een basisperiode bij een
doelmatige bedrijfsvoering en onder normale omstandigheden.

	Voornaamste gewassen en dieren	
	sbe per ha	sbe per dier
Snijmais	3,5	Jongvee/mestvee 0,7
Grasland	1,0	Melkkoeien 2,5
		Mestkalveren 0,4
		Mestvarkens/opfokzeugen 0,18
		Fokzeugen 1,40
		Leghennen (100 stuks) 1,30

Bijlage 1. (vervolg)

6. Bedrijfstypen

Voor de indeling in bedrijfstypen is per bedrijf het aantal standaardbedrijfseenheden (sbe) berekend voor de akkerbouw, de rundveehouderij, de tuinbouw en de intensieve veehouderij. Afhankelijk van het percentage sbe dat per bedrijf voor deze onderdelen werd gevonden zijn de hoofdberoepsbedrijven ingedeeld in "bedrijfstypen". Onderscheiden zijn:

1. Rundveebedrijven: 60% of meer van de sbe voor rundvee;
2. Glastuinbouwbedrijven: 40% of meer van de sbe voor glastuinbouw;
3. Overige bedrijven.

7. Grootvee-eenheden

Grootvee-eenheid (=g.v.e.), zie Landbouwcijfers

Een g.v.e. komt overeen met de netto-energiebehoefte van een volwassen melk-
koe van 550 kg levendgewicht met een dagproduktie van 15 kg melk met 4% vet. Het
veebestand wordt daarbij als volgt omgerekend: 1 koe = 1 g.v.e., 1 stuks jong-
vee = 0,4 g.v.e., 1 stuks mestvee = 0,7 g.v.e., 1 paard boven 2 jaar = 1,0
g.v.e., 1 schaap = 0,1 g.v.e.

8. Bedrijfsresultaten

Arbeidsopbrengst van de ondernemer:

netto-overschot c.q. ondernemersoverschot vermeerderd met het berekende
loon van de ondernemer.

Netto-overschot, ondernemersoverschot:

het verschil tussen de totale bedrijfsopbrengsten en de totale bedrijfskos-
ten, waarbij de beloning voor bedrijfsleiding niet als kostenpost in aanmerking
is genomen. Indien de kosten worden berekend op pachtbasis (landbouw) wordt het
verschil aangeduid als netto-overschot (pb); bij berekening op basis van werke-
lijke eigendom/pachtverhoudingen (tuinbouw) als ondernemersoverschot.

Pachtbasis (pb):

uitgangspunt voor de berekening van de rentabiliteit van landbouwbedrijven,
waarbij voor alle kosten van grond en gebouwen (ongeacht de feitelijke eigendom/
pachtverhouding) een bruto-pacht in rekening is gebracht zoals die geldt voor
vergelijkbare pachtbedrijven.

Bijlage 2. Bestemmingsplannen

Gemeente Amstelveen:

- Geraamteplan voor de gemeente Nieuwer-Amstel.
- Uitbreidingsplan Amsteldijk-Noord.
- Partieel uitbreidingsplan in hoofdzaak gemeente Nieuwer-Amstel.
- Uitbreidingsplan Amsteldijk-Zuid.
- Uitbreidingsplan in hoofdzaak en onderdelen "Wester-Amstel Oostelijk deel".
- Herziening uitbreidingsplan in hoofdzaak gemeente Nieuwer-Amstel.
- Herziening uitbreidingsplan in onderdelen "Eiland in de Amstel".
- Bestemmingsplan "Wester-Amstel I".
- Bestemmingsplan "Wester-Amstel I, Zuidelijk deel".
- Bestemmingsplan "Langs de Akker II".

Voor het hele binnen het Groengebied gelegen gebied is inmiddels een voorbereidingsbesluit genomen.

Gemeente Amsterdam:

- Algemeen uitbreidingsplan.
- Uitbreidingsplan in onderdelen "Het Gein", gemeente Weesperkarspel.
- Uitbreidingsplan in hoofdzaak West-Weesperkarspel, gem. Weesperkarspel.
- Uitbreidingsplan in hoofdzaak Ouder-Amstel, gemeente Ouder-Amstel.
- Uitbreidingsplan in onderdelen, gemeente Ouder-Amstel.
- Bestemmingsplan "Natuurgebieden".
- Globaal bestemmingsplan "Gaasperdam".

Gemeente Diemen:

- Uitbreidingsplan in hoofdzaak.
- Bestemmingsplan "Diemen-Noord".
- Bestemmingsplan "Groengebied De Diem".

Gemeente Ouder-Amstel:

- Uitbreidingsplan in hoofdzaak gemeente Ouder-Amstel.
- Uitbreidingsplan in onderdelen "Waver 1962".
- Uitbreidingsplan in onderdelen "Holendrecht 1965".
- Bestemmingsplan "Hogendijk 1968".
- Bestemmingsplan "Strandvliet 1970".
- Bestemmingsplan "Ouderkerk 1970".
- Bestemmingsplan "De Ronde Hoep 1973".
- Bestemmingsplan "Ouderkerk-Oost 1974".
- Bestemmingsplan "Hogereinde-Noord 1977".

Voor het hele binnen het Groengebied gelegen gebied zijn inmiddels voorbereidingsbesluiten genomen.

Bijlage 3. Enkele gegevens per deelgebied

	Deelgebied						Totaal blok	
	Amstel-land-Oost		Amstel-land-West		Rondehoep		1976	1981
	1976	1981	1976	1981	1976	1981		
Hoofdberoepsbedrijven								
tot 5 ha	-	-	15	11	1	1	16	12
5 - 10 ha	9	3	6	3	4	2	19	8
10 - 15 ha	9	7	20	17	17	11	46	35
15 - 20 ha	6	4	6	7	11	7	23	18
20 - 30 ha	6	5	8	6	15	16	29	27
30 - 40 ha	3	2	2	4	3	2	8	8
40 ha e.m.	-	1	-	-	1	3	1	4
Totaal hoofdberoepsbedrijven	33	22	57	48	52	42	142	112
Subsidiarische bedrijven								
tot 90 sbe	13	6	25	17	11	5	49	28
90 - 130 sbe	8	4	15	13	12	8	35	25
130 - 150 sbe	3	2	4	3	5	5	12	10
150 - 175 sbe	3	5	6	4	8	6	17	15
175 - 230 sbe	4	3	3	7	9	5	16	15
230 sbe e.m.	2	2	4	4	7	13	13	19
1. Rundveebedrijven	33	21	43	38	50	41	126	100
2. Glastuinbouwbedrijven	-	-	11	7	1	1	12	8
3. Overige bedrijven	-	1	3	3	1	-	4	4
Ha cultuurgrond totaal	528	423	665	654	994	924	2187	2001
Ha per bedrijf	16,0	19,2	11,7	13,6	19,1	22,0	15,4	17,9
Ha grasland + voedergewassen	528	423	653	638	992	922	2173	1983
Sbe: totaal	4165	3474	7590	6826	7888	7579	19643	17879
per bedrijf	126	158	133	142	152	180	138	160
per man	102	124	99	108	102	115	101	114
Aantal koeien: totaal	1070	919	1187	1126	1928	2048	4185	4093
- per bedrijf met koeien	32	42	27	32	39	53	33	43
- per 100 ha grasland + v.g.	203	217	182	176	194	222	193	206
G.v.e. per 100 ha grasl. + v.g.	269	274	264	255	256	275	262	269
Nevenbedrijven: aantal	14	19	34	32	8	12	56	63
ha cultuurgrond	77	160	142	149	56	115	275	424

Bijlage 4. De oppervlakte grond aan huis op hoofdberoepsbedrijven met melkkoeien en een melktank in 1981 1)

Bedrijfs- oppervlakte	Stal- type 2)	Aantal bedrijven										Ha cul- tuur- grond	Percentage cultuur- grond aan huis	
		met ...% van de grond aan huis												
		totaal	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100			100
tot 10 ha	T.S.	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	30	100
10 - 12 ha	T.S.	5	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	54	73
	L.S.	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	100
12 - 15 ha	T.S.	19 3)	-	1	-	2	1	1	-	-	-	13	254	86
	L.S.	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	41	100
15 - 20 ha	T.S.	12	-	1	1	2	2	1	1	-	-	4	210	66
	L.S.	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	34	96
20 - 30 ha	T.S.	8	-	-	-	-	1	1	1	-	-	5	197	89
	L.S.	16	-	-	-	2	1	2	1	1	1	8	403	83
30 ha e.m.	T.S.	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	89	69
	L.S.	9	1	-	-	1	-	3	2	-	-	2	373	68
Totaal	T.S.	50 3)	-	2	1	6	4	3	4	1	-	28	834	79
	L.S.	31	1	-	-	3	1	5	3	1	2	15	861	78

1) Exclusief bedrijven gelegen in recreatiegebied le fase.

2) T.S. = traditionele stal; L.S. = ligboxenstal.

3) Inclusief 1 bedrijf waarvan dit gegeven niet bekend is.

Bron: CBS-Landbouwtelling 1978 en personen die de plaatselijke situatie kennen.

Bijlage 5. Enkele kengetallen van weidebedrijven (gemiddelden van 1976/77 t/m 1980/81)

	Noord-Holland, veengebied, grote + kleine bedrij- ven	Westelijk Wei- de gebied, grotere bedrijven
Aantal bedrijven	12	42
Gemiddelde bedrijfsoppervlakte (ha)	27,8	25,7
Aantal v.a.k. per bedrijf	1,7	1,8
Aantal sbe per bedrijf	191	197
Aantal sbe per v.a.k.	116	112
Aantal melkkoeien per bedrijf	50,6	52,1
Aantal melkkoeien per ha 1)	1,81	2,04
Aantal g.v.e. per ha 1)	2,39	2,64
Kg melk per koe	5335	5192
Vetgehalte (%)	3,97	3,91
Melkprijs (cent per liter)	60,57	60,77
Per melkkoe (in gulden)		
- melkgeld	3237	3158
- omzet en aanwas	685	661
- totale opbrengsten	4058	3885
- krachtvoerkosten	880	948
- totale voerkosten	1188	1250
- opbrengst minus voerkosten	2870	2635
Arbeidsopbrengst ondernemer (x 100 gulden)	314	234
Opbrengst per f 100,- kosten	87	86

1) Ha voederoppervlakte.

Bron: LEI-steekproefbedrijven.

Bijlage 6. Berekening van het aantal bedrijven met in 1991 een ligboxenstal

Bij de berekening van het aantal bedrijven met een ligboxenstal in 1991 is uitgegaan van:

- a. het percentage bedrijven met een ligboxenstal per oppervlakteklasse in 1981;
- b. het aantal bedrijven met melkkoeien per oppervlakteklasse in 1991;
- c. de mate waarin het percentage bedrijven met een ligboxenstal toeneemt in een periode van 10 jaar.

ad c. Om een globale schatting te kunnen maken van de mate waarin ligboxenstallen gebouwd zullen worden zijn op basis van de structurenquêtes rundveehouderij 1973/74 en 1978/79 lijnen geconstrueerd die aangeven in welk tempo het percentage ligboxenstallen per bedrijfs-grootteklasse toeneemt. Voor de bedrijven boven de 30 ha zou volgens deze gegevens het percentage bedrijven met een ligboxenstal toenemen van 75% in 1981 tot ca. 97% in 1991, voor de bedrijven van 20-30 ha van 62% nu tot 93% in 1991, bij de bedrijven van 15-20 ha van 13% tot ca. 44% in 1991 en van de bedrijven van 10-15 ha 14% nu tot + 46% in 1991. Wanneer we deze percentages toepassen op de per oppervlakteklasse te verwachten aantallen bedrijven met melkkoeien, volgt de verdeling zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Het aantal bedrijven met een ligboxenstal zal volgens deze berekening toenemen van 31 in 1981 tot + 45 in 1991.

Berekening van het aantal hoofdberoepsbedrijven met in 1991 een ligboxenstal

Bedrijfs- oppervlakte	1981 bedrijven met koeien 1)				Situatie 1991			
	totaal	w.v. met trad. stal	w.v. met lig- boxenstal aantal	%	aantal bedr. met koeien	% met ligb. stal 2)	aantal be- drijven met ligb. stal	trad. stal
tot 10 ha	8	8	-	-	1	-	-	1
10 - 15 ha	29	25	4	14	12	46	5	7
15 - 20 ha	16	14	2	13	15	44	7	8
20 - 30 ha	26	10	16	62	21	93	20	1
30 ha e.m.	12	3	9	75	14	97	13	1
Totaal	91	60	31		63		45	18

1) En melktank.

2) Volgens lijnen structurenquêtes rundveehouderij.

LITERATUUR

- Streekplan voor het Amsterdam-Noordzeekanaalgebied
Uitwerkingsplan ex artikel 4, lid 8a W.R.O. voor Amstelland
Provinciale Bestuur van Noord-Holland 1982
- Basisplan Amstelland
Stichting Groengebied Amstelland, Amstelveen
Grontmij nv De Bilt 1980
- 2516 dagen Stichting Groengebied Amstelland
Stichting Groengebied Amstelland 1982
- Bodemkaart van Nederland: blad 25 Oost.
Stichting voor Bodemkartering 1965
- De land- en tuinbouw in Noord-Holland: structuurnota.
Provinciale Directie voor de Bedrijfsontwikkeling in de
landbouw in Noord-Holland 1981
- Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag
- Bedrijfsuitkomsten in de landbouw; boekjaren 1977/78 t/m 1980/81
(Publikatie 3.115) 1982
 - De sectorrekening van de Nederlandse Glastuinbouw van 1973
tot en met 1980 (Mededelingen No. 262) 1982
 - De land- en tuinbouw in Groenraven. Een gebied aan de zuidelijke
rand van de stad Utrecht. Publikatie 2.154 1982
 - Bodegraven-Noord. Sociaal-economische verkenning van een
landinrichtingsgebied tussen Bodegraven en Woerden,
Publikatie 2.141 1980
 - De Haaglanden. Een onderzoek naar de invloed van het ruimte-
lijk beleid op de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in
een gebied onder stedelijke invloed. Nog niet verschenen.
- Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding
- De landinrichting van de Lopikerwaard. Landbouweconomische
aspecten, regionale studies 4/III 1973
- Agrarische begeleidingscommissie Groengebied Amstelland
- Agrarisch onderzoek Groengebied Amstelland 1978